

CUMHURİYET SENATOSU

TUTANAK DERGİSİ

10 ncu Birleşim

24 . 11 . 1970 Salı

İÇİNDEKİLER

	Sayfa		Sayfa
1. — GEÇEN TUTANAK ÖZETİ	91:92	4. — BAŞKANLIK DİVANININ GENEL KURULA SUNUŞLARI	96
2. — YOKLAMA	92	1. — Tabî Üye Emanullah Çelebi'nin Tarım Komisyonu üyeliğinden çekildiğine dair önergesi	96
3. — DEMEÇLER VE SÖYLEVLER	92	2. — Erzurum Üyesi Sakıp Hatunoğlu'nun, Bayındırlık, Ulaştırma ve İmar - İskân Komisyonu üyeliğinden çekildiğine dair önergesi	96
1. — İstanbul Üyesi Mebrure Aksoley'in; Atatürk'ün, ölüm yıl dönümünde, fakülte duvarlarına asılan resimlerinin parçalamp atıldığına dair demeci	92:93	3. — Çorum Üyesi Mahmut Şevket Özetin'in Millî Savunma Komisyonu üyeliğinden çekildiğine dair önergesi	96
2. — Kayseri Üyesi Hüsnü Dikeçligil'in; üniversite ve yurt binalarında her gün bir hâdise vukubulduğuna, Hükümet bunları önliyemiyorsa parlömanterlerin ve Cumhurbaşkanı'nın buna bir çare bulması gerektiğine dair demeci	93:94	4. — Tabî Üye Ekrem Acuner'in Millî Birlik Grubu üyeliğinden çekildiklerine dair önergesi	96:97
3. — Van Üyesi Ferid Melen'in; üniversitelerde devam edegelen olaylar ve Ortak pazarla imzalanan protokol hakkında Hükümetin açıklamalarda bulunmasına dair demeci	94:95	5. — Adalet Partisi Grubu Başkanlığı'nın; Türkiye Cumhuriyeti ile Amerika Birleşik Devletleri arasında aktolunan kredi anlaşması konusunda kurulan Araştırma Komisyonunda açılmış bulunan üyeliğe İstanbul Üyesi Halûk Berkol'un aday gösterildiğine dair tezkeresi	97
4. — Zonguldak Üyesi Ahmet Demir Yüce'nin; Üniversitelerde cereyan eden olaylara, Hükümetin bunları önlemeye gücü yetmiyorsa çekilmesi icabettiğine dair demeci	95:96		

	Savfa	Sayfa
5. — SORULAR VE CEVAPLAR	97	
A — SÖZLÜ SORULAR VE CEVAPLARI	97	
1. — Cumhuriyet Senatosu Maraş Üyesi Hilmi Soydan'ın, üç ilçeyi Maraş'a bağlayan yolun asfalt yapımına dair Bayındırlık Bakanından sözlü sorusu (6/520)	97	98
2. — Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, Gençlik ve Spor Bakanlığının ihdasına dair Başbakan'dan sözlü sorusu (6/535)	97	98
3. — Cumhuriyet Senatosu Hatay Üyesi Mustafa Delivelinin, Hastaş Anonim Şirketine dair Ticaret ve Maliye bakanlıklarından sözlü sorusu (6/543)	97	98
4. — Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Nejat Sarıcalı'nın, Balıkesir ili Ayvalık ilçesinde 1968 yılında yapılan orman tahdidi faaliyetlerine dair Orman Bakanından sözlü sorusu (6/545)	98	
5. — Cumhuriyet Senatosu Sivas Üyesi Hüseyin Öztürk'ün, İsmetpaşa Kız Sanat Enstitüsünün isminin değiştirilmesine dair Millî Eğitim Bakanından sözlü sorusu (6/540)	98	
6. — Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Rifat Öztürkçine'nin, İstanbul nâzım plânlarına dair İmar ve İskân Bakanından sözlü sorusu (6/550)	98	
7. — Cumhuriyet Senatosu Kırşehir Üyesi Halil Özmen'in, Kırşehir ve ilçelerinde bulunan çiftçilerimize Konya'nın Altınova Devlet Üretim Çiftliğinden tohumluk tahsis edilmesinin nedenlerine dair Tarım Bakanından sözlü sorusu (6/516)	98	
8. — Cumhuriyet Senatosu Kırşehir Üyesi Halil Özmen'in, Kaman ilçesinin, Akpınar bucağına bağlı Himmetuşağı ve civarındaki köylere dikilen kavak ve kayısı fidanlarına dair Tarım Bakanından sözlü sorusu (6/521)	98	
9. — Cumhuriyet Senatosu Tabii Üyesi Haydar Tunçkanat'ın, 21 Ekim 1970 tarihinde Gümrü Hava Alanına inen U-3 Amerikan uçağına dair Başbakan'dan sözlü sorusu (6/551)	98	
10. — Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, bir yürütmenin durdurulması kararının yerine getirilmemesine dair Başbakan'dan sözlü sorusu (6/552)	98	
11. — Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Hüsnü Dikeçligil'in, Tevfik Fikret Lisesine dair İmar ve İskân Bakanından sözlü sorusu (6/553)	98	
6. — GÖRÜŞÜLEN İŞLER	98	
1. — Cumhuriyet Senatosu Çanakkale Üyesi Nahit Altan'ın, Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü'nün 5 nci maddesinin 3 ncü ve 4 ncü cümlelerinin kaldırılması ve 8 nci maddesinin matlabının ve (A) fıkrasının 1 nci, 2 nci ve 3 ncü bendleriyle (B) fıkrasının değiştirilmesi hakkında İçtüzük teklifi ile Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mehmet Ünal'dın, Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü'nün 5, 8, 11, 13, 14, 15, 17, 54, 56, 59, 60, 72, 73, 74, 120 ve 125 nci maddelerinin değiştirilmesine dair İçtüzük teklifi ve Anayasa ve Adalet Komisyonu raporları (2 211; 2 255) (S. Sayısı : 1272 ye ek)	98:100	
7. — CUMHURİYET SENATOSU ARAŞTIRMASI	100	
1. — Cumhuriyet Senatosu Tabii Üyesi Süphi Gürsoytrak'ın, THY Anonim Ortaklığı ile Uçak Servisi Anonim Ortaklığı'nın durumuna dair Senato araştırması istiyen önergesi (10/33)	100:106	

1. — GEÇEN TUTANAK ÖZETİ

Birinci Oturum

Cumhurbaşkanınca S. Ü. Tayfur Sökmen; son zamanlarda meydana gelen öğrenci hareketlerine temasla; Atatürk'ün sol davranışlarından da sağcılık kadar nefret ettiğini, Anayasasının da sosyalist değil sosyal olduğunu belirtti.

Cumhurbaşkanınca S. Ü. Suad Hayri Ürgüplü; Başkan seçiminin uzaması karşısında Başkanın Danışma Kurulunu toplayarak Başkanlık Divanının diğer üyelerinin seçimini mümkün kılacak bir neticenin istihsaline gayret sarf etmesini istedi.

Kars Üyesi Sırrı Atalay; Anayasasının 34 nolu maddesinin gayesi seçimi güçleştirmek değil yapılması mümkün bazı yanlış hareketleri önlemek olduğunu, bunun siyasi parti gruplarının aralarında anlaşmalarına mâni teşkil etmediğini, Başbakanın bu yolları denemediğini ifade etti.

Başbakan Süleyman Demirel; Anayasanın aday gösterilmesini ve grup kararı alınmasını menettiği bir konuda siyasi parti yetkilileri ile yapılacak temasla aday tesbitinin Anayasaya aykırı düşeceğini, seçilecek üyenin iktidar partisinin değil Cumhuriyet Senatosunun Başkanı olacağını, üyelerin bu konuda birleşerek Başkanı seçmeleri gerektiğini beyan etti.

Nevşehir Üyesi İbrahim Şevki Atasâğın, beş yıl süren Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı devresinde üyelerin kendisinden esirgemedikleri teveccühe teşekkürle Başkan adaylığından çekildiğini bildirdi.

Kocaeli Üyesi Lâtfi Tokoğlu; kendisine oy veren üyelere teşekkür ve Başkan adaylığından çekildiğini beyan etti.

Ordu Üyesi Salâhattin Acar'ın, Başkan adaylığından çekildiğine dair önergesi okundu, bilgi edinildi.

Elâzığ Üyesi Celâl Ertuğ, Malatya Üyesi Hamdi Özer ile Hatay Üyesi Mustafa Delivelî, Zonguldak Üyesi Tarık Remzi Baltan, Trabzon Üyesi Osman Salihoglu ve İzmir Üyesi Belîğ Beller'in, İstanbul Üyesi Tekin Arıburun'u Başkanlığa aday gösteren önergeleri okundu.

Seçime geçildi ve İstanbul Üyesi Tekin Arıburun, ikinci seçim turunda, Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına seçildi.

Birleşime 15 dakika ara verildi.

Başkan	Kâtip
Başkanvekili	Eskişehir
Mehmet Ünal	Ömer Ucuza

Geçici Kâtip
Konya
Mehmet Varışlı

İkinci Oturum

Başkan Tekin Arıburun; Üyelerin hakkında gösterdikleri teveccühe teşekkürle, çalışmalarında, parti farkı gözetmeksizin, bu teveccüh ve müzaheretin devamı, çalışmaların millet ve memlekete hayırlı ve uğurlu olması temennisinde bulundu.

Başkanvekilleri, Kâtipler ve İdare Âmirleri seçimi ile ilgili Danışma Kurulu kararı ve esli dağıtım cetveli okundu, kabul olundu.

Adalet Partisi Grubu Başkanı Ahmet Nusret Tuna'nın,

C. H. P. si Grubu Başkanvekili Hıfzı Oğuz Bekata'nın, Millî Birlik Grubu Başkanyardımcısı Mucip Ataklı'nın,

Güven Partisi Grubu Başkanvekili İbrahim İstem Karakapıcı ile

Kontenjan Grubu Başkanı Cemal Madanoğlu'nun Cumhuriyet Senatosu Başkanlık Divanı adaylarını gösteren önergeleri okundu.

Yapılan seçim sonucunda :

Başkanvekilliklerine :
Macit Zeren (Amasya), Hayri Mumcuoğlu (Tekirdağ) ve Mehmet Ünal (Adana).

Divan Kâtipliklerine :

Orhan Kürümoğlu (Bitlis), Mehmet Çamlıca (Kastamonu), Abdülkerim Saraçoğlu (Mardin), Hüseyin Öztürk (Sivas), Adil Ünlü (Cumhurbaşkanınca S. Ü.), Zerin Tüzün (Cumhurbaşkanınca S. Ü.);

İdare Âmirliklerine :
Yusuf Ziya Ayrım (Kars), Muzaffer Yur-
dakuler (Tabii Üye), Necip Mirkelâmoğlu (iz-
mir) seçildiler.

24 Kasım 1970 Salı günü saat 15,00 te top-

lanmak üzere birleşime saat 16,40 ta son ve-
rildi.

Başkan	Kâtip	Konya
Tekin Arıburun	Eskişehir	Geçici Kâtip
	Ömer Ucuzal	Mehmet Varışlı

BİRİNCİ OTURUM

Açılma saati : 15,00

BAŞKAN — Başkanvekili Hayri Mumcuoğlu

KÂTİPLER : Abdülkerim Saraçoğlu (Mardin), Zerin Tüzün (Cumhurbaşkanınca S. Ü.)

BAŞKAN — Sayın senatörler, 10 ncu Birleşimi açıyorum.

2. — YOKLAMA

BAŞKAN — Yoklama yapılacak efendim.
(Ad okunarak yoklama yapıldı.)

BAŞKAN — Çoğunluğumuz vardır efendim,
müzakerelere başlıyoruz.

3. — DEMEÇLER VE SÖYLEVLER

1. — *İstanbul Üyesi Mebrure Aksoley'in; Atatürk'ün, ölüm yıl dönümünde, fakülte duvarlarına asılan resimlerinin parçalanıp atıldığına dair demeci.*

BAŞKAN — Gündem dışı konuşma istemleri vardır, bunları istem sırasına göre yerine getireceğiz.

BAŞKAN — Sayın Mebrure Aksoley, «İstanbul Üniversitesi Kimya Fakültesi Dekanının tutumu hakkında gündem dışı söz istiyorum, saygılarımla» demektedirler. Buyurun efendim.

MEBRURE AKSOLEY (İstanbul) — Sayın Başkan, sayın senatörler, Yüce Atatürk'ün Cumhuriyeti emanet ettiği Türk gençliğinin üniversitesinde bir fakülte dekanı; Millî Kurtuluş destanının kahramanı, İstiklâlimizin ve insanlığımızın sembolü ve devrimlerimizin baş mimarı Atatürk'ün 10 Kasım 1970 günü için Fakülte duvarlarına asılmış olan fotoğraflarını ve afişleri parça parça edip yerlere savuruyor.

Bu haber samimî Atatürkçülerin yüreğini dağlıyor. Hele, hele İstanbul Üniversitesi Kimya Fakültesi Dekanının bir kadın olduğunu öğrenmek acıya acı katıyor.

Yüce Ata'mızın Türk kadınına sağladığı haklardan faydalanarak bir fakültenin başına geçmiş olan, Kimya Fakültesi Dekanı bayan, Gazi Mustafa Kemal'in fotoğraflarını parçalıyor. Bu tutumuyla Atatürk devrimlerine karşı olduğunu ispatlıyor. Bu kişi hâlâ koltuğunda oturuyor ve Üniversite disiplin kovuşturmasına konu yapılmıyor.

Sayın arkadaşlarım, yıllarca en zor şartlar altında Atatürk devrimlerini savunmuş bir arkadaşınız olarak beni çok etkileyen bu olayı iki maksatla Cumhuriyet Senatosu kürsüsüne getirdim :

1. Baş görevi Türk devrim ilkelerine bağlı gençler yetiştirmek olan bir öğretim kadrosu ile yardımcılarının ve devrimci öğrencilerin bu olaya karşı gösterdikleri tepkiyi şükranla karşıladığımı ifade etmek,

2. Türk kadınının bugün sahip bulunduğu Türk toplumundaki şerefli yerinin Yüce Atamızın kadın devriminin bir eseri olduğunu bütün gücümle haykırmak için, gündem dışı söz aldım.

Beni dinlediğiniz için, teşekkür eder, Yüksek Heyetinizi saygılarımla selâmlarım. (Alkışlar.)

BAŞKAN — Teşekkür ederim efendim.

2. — *Kayseri Üyesi Hüsnü Dikeçligil'in; üniversite ve yurt binalarında her gün bir hâdise vukubulduğuna, Hükümet bunları önliye-miyorsa parlömanterlerin ve Cumhurbaşkanının buna bir çare bulması gerektiğine dair de-meci.*

BAŞKAN — Sayın Hüsnü Dikeçligil, «Üniversitelerimizde, yüksek okullarda ve öğrenci yurtlarında her gün tevali edip gelen hâdiseler hakkında ve âcilen alınması gereken tedbirler konusunda gündem dışı konuşmak istiyorum» diyorlar. Buyurun Sayın Dikeçligil.

HÜSNÜ DİKEÇLİGİL (Kayseri) — Sayın Başkan teşekkür ederim.

Arkadaşlarım, bazan kendi kendime soruyorum; biz siyasilere burada akıp giden, tevali eden hâdiseler karşısında âdeta sessiz, sedasız durmaktayız. Hiç bu hâdiseleri umursamaz gibi gözüküyoruz. Cidden bu, insana elem ve ıstırap veriyor.

Milliyetçilikten bahsedilir, söylenir; Devlet idaresinden, Devlet otoritesinden bahsedilir, söylenir; fakat Türkiye cemiyetine baktığımız vakit bunların hiçbirini görmez ve göremez oluyorsunuz. Artık bizim üniversitelerimizde ki, bu insan ocaklarında yarının gençliği yetişecek, bunlar Devletin en yüksek kademelerine kadar oturabilecekler, oturacaklar, ama bakıyorsunuz meselâ Hacettepe Üniversitesinde bir hâdise, gençler ayaklanmış, Millî Eğitim Bakanlığı yerinde oturur, bunu hoş görün siz.

Hukuk Fakültesinde bir kısım gençler imtihana sokulmaz, Rektörün odasında imtihan edilir. Yurtlarda silâhlar patlar. Üniversite Rekrütü odasından çıkarılır, dışarıya atılır. Ondan sonra bunlara hoş görürlükle bakılır. Denir ki, Hükümet var, Hükümet bunlara eğilecek. Bana çıkıp şimdi, büyük lâflarla, bü-

yük edebiyatlarla her hangi bir Bakan, Millî Eğitim Bakanı diyelim cevap verebilecek. Fakat bu cevaplar benim vicdanımı tatmin etmediği, gibi, Türk efkârı umumiyesinin vicdanını da tatmin etmeyecek.

Üniversitenin dokunulmazlığı var denilir; şimdiye kadar Üniversiteler Kanunu gelecekteki bu kürsülere. Konuşulacaktı rektörlerle mutabakata varılacaktı. Nerede kaldı bu? Nerede?

Eğer Hükümet, eğer icra makamında bulunanlar, bunlara hâl çaresi bulamıyorsa neye bulabilecek? Türk çocukları tarihinin hiçbir devrinde olmadıkları gibi birbirini yiyor, birbirini didikliyor. Nedir bu memleketin çocuklarının her gün biraz daha fazla kaybı?

Baba olan, çocuk sahibi olan bunlara biraz üzülür. Beyefendiler, daha evvelki gün ilâhiyat Fakültesinde üç öğrenci yaralandı, birisi karından bıçaklandı, ikisi kafasından... Nerede sorumlular? Gazi Eğitim Enstitüsü nihayet Bakanlığın emrinde ve yine Yüksek Teknik Öğretmen Okulu Bakanlığın emrinde. Buraya bir kısım öğrenciler alınmaz ve dün Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulunda bir genç; - dikkat buyurun buna - bir genç kattan aşağı atılarak öldürülüyor ve iki tane adam bulundu deniyor. Aylar geçti bir genç öldürüldü fakültede, Hükümet varsa niçin hâlâ bunu öldüren yakalanamadı, ele geçirilemedi, burası Türkiye.

Şimdi, siz bunlar karşısında sessiz ve sedasız oturun ve bunlara iyimserlikle bakın ve bunları sinenize çekin, «ben siyasete atıldım, siyasi hakların mücadelesini yapacağım, memleketin haklarını koruyacağım» deyin ve bunları yerine getiremeyiniz; nasıl mesuliyetsizlik bu? Bu mesuliyetsizlikten içim titriyor benim. Duymayanlar bunu duymalı, haddolsun hür vicdania konuşuyorum. Bu arkadaşımız bu kürsüden duyduklarını söyledi. Adalet Partisinin içinden ayrıldım, vicdananen müsterihim..

MUSTAFA TIĞLI (Sakarya) — Biz de müsterihiz.

HÜSNÜ DİKEÇLİGİL (Devamlı) — Sen müsterih oladur, ama her gün kaybedilen Türk çocuklarının ıstırabını duy, her gün her gün..! Komünizmin gelişmesine fırsat ve zemin hazırla, buna rıza göster..

MUSTAFA TIĞLI (Sakarya) — Senin

gibi gericiiler gösterdi.

HÜSNÜ DİKEÇLİĞİL (Devamla) — Buna rıza gösterirsin sen ve buna müsaitsin çünkü.

BAŞKAN — Sayın Dikeçligil, lütfen efendim.

HÜSNÜ DİKEÇLİĞİL (Devamla) — Ölen çocuklara bakın siz. Pencereden aşağı atılmış, beyefendi hoş görüyor, senatör beyefendi bunu hoş görüyor. Rica ederim, istirham ederim, yurtların haline bakınız, beyefendiler..

REFET RENDECI (Samsun) — Sen nerede idin şimdiye kadar?

HÜSNÜ DİKEÇLİĞİL (Devamla) — Bunu her zaman için söyledim Rendeçi Beyefendi, ben Anadolu Kulübünde içki masasında vakit geçirmedi.

BAŞKAN — Devam buyurun beyefendi.

REFET RENDECI (Samsun) — Bundan ağır söz söylenir mi burada.

BAŞKAN — Rica ederim, efendim, rica ederim. Size mâtuf bir şey söylemedi, rica ederim efendim. Sayın Rendeçi müsaade buyurun efendim;

REFET RENDECI (Samsun) — Orada da söylememesi lâzım beyefendi.

BAŞKAN — Devam ediniz Sayın Dikeçligil.

HÜSNÜ DİKEÇLİĞİL (Devamla) — Beyefendiler, bugün Türkiye ve Türk gençliği ıstırap içinde, eğer Hükümet buna çare bulamıyorsa, bulmıyacaksa parlömanterlerin ve bilhassa Devlet kademelerine geçmiş, yaş kırkın üstünde senatörlerin çare ve imkân araması lâzım.

Şunu da ilâve edelim : Cumhurbaşkanı sadede makamında sessiz ve sakin oturan insan değildir, kanaatimce. Türkiye'nin bu buhranlı anlarında Reiscumhur, liderleri çağırır bu meselelere bir hal çaresi bulur ve bulmak mecburiyetindedir. Türk çocuklarını birbirine yedirtirmeye kimsenin hakkı yoktur. Her gün bir ana - baba evladı kayboluyor, Türkiye'de. Bu bakımdan da Reiscumhurun nazarı dikkatini celbederim.

Beni dinlemek lütfunda buldunuz, hepimizi hürmetle selâmlarım.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

3. — *Van Üyesi Ferid Melen'in; üniversitelerde devam edegelen olaylar ve Ortak Pazarla*

imzalanın protokol hakkında Hükümetin açıklamalarda bulunmasına dair demeci.

BAŞKAN — Gündem dışı 3 ncü konuşma isteği Sayın Ferid Melen'in. Son öğrenci olayları ve Brüksel'de imza edilen Ortak Pazar'ın geçiş dönemine girilmesine dair olan ek protokol hakkında Hükümeti izahat vermeye davet etmek üzere söz istemiştir. Buyurun Sayın Melen.

FERİD MELEN (Van) — Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım; biraz evvel burada heyecanlı bir konuşma yapmış olan Dikeçligil arkadaşımızın duyduğu acıya hepimiz katılıyoruz. Bilâistisna ister iktidardan olsun, ister muhalefetten olsun hakikaten bilhassa üniversitelerdeki hâdiseler öyle bir noktaya gelmiştir ki; hepimizi içinden sarsmaktadır. Hattâ bu memleketin, bu cemiyetin bünyesini derinden derine sarsmaktadır. Hâdiseleri hepimiz takibedyoruz, her sabah kalktığımız zaman şu veya bu fakültede, şu veya bu yüksek okulda öğrencilerin çatıştığını, silâhlı çatışmalar haline girdiğini, biri diğerini bıçakladığını görüyoruz, öğreniyoruz ve bunların arkası bir türlü kesilmiyor.

Sevgili arkadaşlarım, pencereden son atılan veyahut da şu veya bu şekilde düşüp ölen öğrenci olayı dolayısıyla radyo bir anket yapmıştı şayanı dikkatti. Bâzı idarecilerin ifadelerine müracaat etmiş. Bir idareci şunu söylüyor, diyor ki: «Aylardan beri bir grup öğrenci başka bir grup tarafından okula sokulmamaktadır. Bunlar resmî mercilere müracaat ettiler, imkân verin tahsilimize devam edelim dediler. Fakat bu müracaatları neticesiz kaldı. Tekrar müracaat ettiler neticesiz kaldı, müdür protesto için istifa etti, istifası kabul edilmedi, uzun bir zaman tutuldu sonra kabul edildi, ben istifa ettim, benim de istifam kabul edilmedi ve buradayım, ama resmî mercilere gelin öğrencileri tahsil yapmalarına imkân verecek tedbir alın diyoruz, hiçbir yerden bir ses, bir netice çıkmıyor. Bunun üzerine öğrenciler hakkımızı kendimiz alacağız dediler, işte bu hâdiseler bu sebeplerle doğuyor.»

Değerli arkadaşlarım, böyle bir hâdisenin cereyan ettiği yerde devletin olduğunu kabul etmek mümkün değildir. Devlet varsa böyle bir hâdiseler olmaz, böyle bir hâdiseler olduğuna göre

maalesef Türkiye'mizde bir devletin, hele bir hukuk devletinin mesuliyetini müdrük bir hükümetin mevcudolmadığını kabul etmek lâzım. Hattâ bir aşiret disiplini altında dahi bunlar cereyan etmez. Ben küçüklüğümde babamın memuriyeti sebebi ile biraz Arabistan'da bulunmuştum, orada da aşiret reislerinin bu nevi hâdiseleri pekâlâ önlediklerini, tabii örfi tedbirlerle, görmüşümdür yani, aşiret disiplini dahi böyle hâdiselerin cereyanına müsaade etmez. Bu sebeple hâdiselere bu dönemde Meclis olarak daha çok eğilmemiz gerekecektir. Her şeyden evvel Hükümetin, Başkanlık Divanı da teşekkül ettiğine göre, süratle bu hâdiseler hakkında, bu hâdiselerin mahiyeti hakkında ve bu hâdiseleri önlemek için düşünülen veyahut alınan tedbirler hakkında meclislerimize izahat vermesi lâzım ve bu izahatın ışığı altında meclislerimiz de, elbette ki, tedbir düşünecektir.

Değerli arkadaşlarım; ikinci büyük hâdis, Ortak Pazar ile olan ilişkilerimizin son günlerde aldığı şekildedir. Ortak Pazar ile Türkiye arasında Brüksel'de bir protokol, ek bir protokol imza edilmiştir. Bu protokol ile Türkiye, Ortak Pazarın giriş dönemine girecektir. Bu karar Türkiye'mizin ekonomik hayatı için bir dönüm noktasıdır. Sanayimiz, tarımımız, ticaretimiz hattâ iş hayatımız bu karardan geniş ölçüde yararlanacaktır veyahut da zarar görecektir. Bu sebeple, haklı olarak, kamu oyumuzda daha şimdiden heyecan yaratmıştır ve şiddetli tartışmalar başlamıştır. İmza edilen bu protokolün esası hakkında daha evvel biz gerek Mecliste ve gerekse burada Hükümetten izahat istedik. Fakat, bugüne kadar Hükümet bu izahatı vermekten çekindi, kaçındı ve bu protokolü bir emrivakı halinde huzurunuza getirecektir. Gerçi bu protokol Mecliste müzakere edilecek, konuşulacak, enine boyuna tartışılacak, kabul veya reddedilecektir. Fakat, daha evvel bu kadar önem taşıyan, ekonomik bakımdan, cemiyet hayatımız bakımından bu kadar önem taşıyan bu protokol hakkında bilhassa kamu oyunun yanlış kanaatlere varmaması için veyahut kamu oyununda yanlış kanaatler teşekkül etmemesi için Hükümetin süratle bunun esasları hakkında izahat vermesi lâzımdır.

Dikkat buyurursanız, biz bir parti olarak birşey telâffuz etmedik, bir hataya düşmemek

için. Çünkü, esasları hakkında sarıh bilgimiz yoktur. Bu sebeple partilerimizin, teşekküllerimizin, hattâ bütün vatandaşlarımızın kanaatlerinin teşekkülüne esas olmak üzere Hükümetin süratle, vakit geçirmeden; belki bugün mümkün olmaz, ama önümüzdeki toplantıda; bu ek protokol hakkında da Senatomuza izahat vermesi faydalı olacaktır ve bunu bilhassa rica ediyorum.

Teşekkür ederim. (Alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

4. — *Zonguldak Üyesi Ahmet Demir Yüce'nin üniversitelerde cereyan eden olaylar Hükümetin bunları önlemeye gücü yetmiyorsa çekilmesi icabettiğine dair demeci.*

BAŞKAN — Sayın Demir Yüce, son üniversite olayları üzerine gündem dışı bir görüşme yapmak istiyorsunuz. Buyurunuz efendim.

AHMET DEMİR YÜCE (Zonguldak) — Muhterem arkadaşlarım, gün geçmiyor ki, üniversite gençliğimizin bunalımının kötü örnekleri yüreğimizi dağlamasın. Dün bir öğrencimizin okulun 3 ncü kat penceresinden atılarak öldürülmesi hâdisesi Türkiye'de ölümlerin müferidolarak ifadelendirilmiş olması muvacehesinde belki bir mâna ifade etmiyebilir. Fakat, bu hâdis, süregelen gençlik bunalımının tipik örneklerinden biridir ve Parlâmentonun, idare eden grupun, milletin vekâlet vermiş olduğu kişilerin el koyması icabeden bir hâdis, mahiyetini almıştır.

Muhterem arkadaşlarım, dün radyo, arkadaşlarımın da ifade ettiği gibi, bir tablo çizdi ki, çizmiş olduğu tablo dünyanın hiçbir yerinde, Devletin mevcud olduğu yerde görülmesi kabil olmıyan tablodur. («Bravo» sesleri) Ancak bunu kovboy filimlerinde görebiliriz. Bir okul müdürü, bu nasıl iştir ki, «ben habersizdim, dışarda idim, haberim olmadığı için kabul ettim, okul müdürlüğüne seçildim, diğer arkadaşlarım buna cesaret gösteremiyor» diyor. Öğrenciler, «biz okula sokulamıyoruz, biz derslere giremiyoruz, imtihanlara giremiyoruz» derler. Okul müdür yardımcısı, «öğrencilerin bir kısmı derslere ve imtihanlara girmedikleri için sınıfta kalma tehlikesi ile karşı karşıyadır» der. Ve bu hal Türkiye'de huzursuzluk yoktur, diye ifade edilecek bir hal değildir. Herkes yarımından emin

olmak ister. Devlet, insanları yarınından emin kılmak için kurulmuş bir içtimaî mukavelenin neticesidir.

Arkadaşlarım, cidden hazin bir manzaradır. Birtakım ölüm hâdiseleri karşısında, hangi gruptan olursa olsun, muhterem gençlerimizin öldürülmesi ve bunların birbirlerine gittikçe kin besliyerek kamplara ayrılmasının önüne geçmek mecburiyetindeyiz. Oturacaksınız ve diyeceksiniz ki «ben Hükümetim, vazifemi yapıyorum ve suçluları yakalıyor, yargı organlarına teslim ediyorum ve yargı organları delil kifayetsizliğinden dolayı serbest bırakıyor»

Bu, bir müdafaa şeklidir ve bu vaktiye da uygun olabilir. Ama, biz devlet iradecileri olarak bunun neden olduğunun sebepleri üzerine eğilmek mecburiyetindeyiz.

Muhterem arkadaşlarım, bundan 30 sene evvel böyle bir hâdise vukubulduğu zaman delil kifayetsizliği diye bir şey yoktu. Ben sayın hâkimleri itham etmek için konuşmuyorum. Hakikaten hâkimin önüne hiçbir vesika ibraz edilmediği takdirde hâkim ne yapacaktır? Fakat, vesika ibraz edilmemesinin sebepleri üzerinde durmak mecburiyetindeyiz. Eğer biz bu-

nun üzerinde duramıyorsak, biz Hükümet olarak birtakım meselelerin üzerine eğilemiyoruz ve «ben sadece vazifemi yapıyorum, bu huzursuzluğun sebebi olan muhrakları adalete teslim ediyorum» diyecek olursak Devlet ve Hükümet vazifesini yapmamış oluruz.

Arkadaşlarım, muhtelif çareler vardır. Burada 10 dakikalık bir konuşma içerisinde bu çarelerin münakaşası mümkün değildir. Sosyal hâdiseleri uzun uzadıya müzakere etmekle ancak bir neticeye vasıl olabiliriz. Ancak, şurası da bir hakikattir ki, eğer biz birtakım meseleleri halledemeyecek durumda isek, başka kişilerin bu meseleleri halletmesi çarelerini de hazırlamak mecburiyetindeyiz. Biz Hükümet olarak bu işi yapamazsak A.P. olarak iktidarımızın birçok hükümetler çıkartması ve görevi o hükümetlere bırakmak da mümkündür. Çekilmek denilen müessese, yeniyi yapacak insanlara imkân bahşetmek müessesesidir. («Bravo» sesleri)

Azım bundan ibarettir. Hürmetlerimle. (Alkışlar.)

BAŞKAN — Teşekkür ederim, efendim.

4. — BAŞKANLIK DİVANININ GENEL KURULA SUNUŞLARI

1. — *Tabii Üye Emanullah Çelebi'nin Tarım Komisyonu üyelüğinden çekildiğine dair önergesi.*

BAŞKAN — Sayın arkadaşlarım, değerli senatörler, komisyonlardan ve bir gruptan çekilme vardır, bilgilerinize sunulmak üzere okuyorum, efendim.

Yüksek Başkanlığa

Tarım Komisyonu üyelüğünden istifa ediyorum.

Gerekli işlemin yapılmasını rica ederim.

Tabii Üye
Emanullah Çelebi

BAŞKAN — Bilgilerinize sunulur.

2. — *Erzurum Üyesi Sakıp Hatunoğlu'nun, Bayındırlık, Ulaştırma ve İmar - İskân Komisyonu üyelüğünden çekildiğine dair önergesi.*

Yüksek Başkanlığa

Bayındırlık, Ulaştırma ve İmar - İskân Komisyonu üyelüğünden istifa ediyorum.
Gereğini rica ederim.

Erzurum
Sakıp Hatunoğlu

BAŞKAN — Bilgilerinize sunulur.

3. — *Çorum Üyesi Mahmut Şevket Özçetin'in Millî Savunma Komisyonu üyelüğünden çekildiğine dair önergesi.*

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına
Cumhuriyet Senatosu Millî Savunma Komisyonundan istifa ettiğimi saygılarımla arz ederim.

Çorum
Mahmut Şevket Özçetin

BAŞKAN — Bilgilerinize sunulur.

4. — *Tabii Üye Ekrem Acuner'in Millî Birlik Grubu üyelüğünden çekildiklerine dair önergesi.*

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına

Siyasi tutum ve davranışlarımın arkadaşlarımın hem tek tek, hem de toplu haldeki görüş ve kanaatlerine tamamen ters düşmüş bulunduğumu gördüm.

Bir grup bağlantısı içerisinde bulunarak hiçbir zaman saygı değer arkadaşlarımı ve grubun mânevi kişiliğini zor durumda bırakmak istemem.

Siyasi ahlâk ve nezaketin en az gereği herhangi bir uyarıya muhatabolmadan gruptan ayrılmaktır.

Ben de bu görevi yerine getirdim ve Millî Birlik Grupundan istifa ettim.

Durumu bilgilerinize sunar, gereğinin yapılmasına emirlerinizi arz ederim.

Tabii Üye
Ekrem Acuner

BAŞKAN — Bilgilerinize sunulmuş, gereği yapılacaktır, efendim.

5. — *Adalet Partisi Grubu Başkanlığının, Türkiye Cumhuriyeti ile Amerika Birleşik Devletleri arasında akdolunan kredi anlaşması konusunda kurulan Araştırma Komisyonunda açılmış bulunan üyeliğe İstanbul Üyesi Halûk Berkol'un aday gösterildiğine dair tezkeresi.*

BAŞKAN — Tezkereyi okutuyorum.

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına

Türkiye Cumhuriyeti ile Amerika Birleşik Devletleri arasında akdolunan kredi anlaşması konusunda kurulan Araştırma Komisyonuna evvelce üye olarak grupumuzdan verilen Bitlis Senatörü Orhan Kürümoğlu Başkanlık Divânında Kâtip üyeliğe seçilmiş olduğundan, mezkûr Komisyona bu defa Senatör Halûk Berkol üye gösterilmiştir.

Saygılarımla arz ederim.

C. Senatosu
A. P. Grubu Başkanı
Ahmet Nusret Tuna

BAŞKAN — Efendim, bu suretle bir komisyonda üyelik inhilâl etmiş ve Adalet Partisi Grubu, yerine bir sayın üyeyi aday göstermiştir. Yüce Senatomuzdaki teamül, ara seçimlerinin işari oyla yapılması yolundadır. Bu nedenle Sayın Kürümoğlundan boşalan yere, Halûk Berkol'un adaylığı önerilmiştir. Kabul buyuranlar... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir efendim. Sayın Halûk Berkol üye seçilmiştir.

Anayasa Mahkemesine yedek üye seçimi tehir edilmiştir. Gündemin birinci defa oya konulacak işler bölümünde bir mevzu yoktur. Sorular ve genel görüşme bölümüne geçiyoruz.

5. — SORULAR VE CEVAPLAR**A) SÖZLÜ SORULAR VE CEVAPLARI**

1. — *Cumhuriyet Senatosu Maraş Üyesi Hilmi Soydan'ın, üç ilçeyi Maraş'a bağlayan yotun asfalt yapımına dair Bayındırlık Bakanından sözlü sorusu (6/529)*

BAŞKAN — Sayın Soydan? Yok. Sayın Bayındırlık Bakanı? Yok. Gelecek birleşime bırakılmıştır.

2. — *Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, Gençlik ve Spor Bakanlığının ihdasına dair Başbakan'dan sözlü sorusu (6/535)*

BAŞKAN — Sayın Özden'in bir önerisi var okutuyorum efendim.

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına

5 Kasım 1969 tarihinde tevdi ettiğim Gençlik ve Spor Bakanlığı hakkında sözlü soruya

bir seneyi geçen zaman içerisinde cevap verilemedi. Gündemdeki soruma yazılı olarak cevap vereceğini tahmin ettiğimi Bakana duyurulmasını saygıyla rica ederim.

İstanbul
Ekrem Özden

BAŞKAN — Bugünkü gündemde vardır, fakat Bakan yoktur. Gereği yapılacaktır efendim.

3. — *Cumhuriyet Senatosu Hatay Üyesi Mustafa Deliveli'nin, Hastaş Anonim Şirketine dair Ticaret ve Maliye bakanlıklarından sözlü sorusu (6/543)*

BAŞKAN — Sayın Deliveli.? Buradalar. Ticaret ve Maliye Bakanları yok. Gelecek birleşime bırakılmıştır efendim.

4. — Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Nejat Sarlıcalı'nın, Balıkesir ili Ayvalık ilçesinde 1968 yılında yapılan orman tahdidî faaliyetlerine dair Orman Bakanından sözlü sorusu (6/545)

BAŞKAN — Sayın Sarlıcalı?.. Yok. Orman Bakanı yok. Gelecek birleşime kalmıştır efendim.

5. — Cumhuriyet Senatosu Sivas Üyesi Hüseyin Öztürk'ün, İsmetpaşa Kız Sanat Enstitüsünün isminin değiştirilmesine dair Millî Eğitim Bakanından sözlü sorusu (6/540)

BAŞKAN — Sayın Öztürk?.. Buradalar. Sayın Millî Eğitim Bakanı yok. Gelecek birleşime kalmıştır efendim.

6. — Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Rifat Öztürkçine'nin, İstanbul nâzım plânlarına dair İmar ve İskân Bakanından sözlü sorusu (6/550)

BAŞKAN — Sayın Öztürkçine?.. Yok. Sayın İmar ve İskân Bakanı?.. Yok. Gelecek birleşime kalmıştır efendim.

7. — Cumhuriyet Senatosu Kırşehir Üyesi Halil Özmen'in, Kırşehir ve ilçelerinde bulunan çiftçilerimize Konya'nın Altınova Devlet Üretim Çiftliğinden tohumluk tahsis edilmesinin nedenlerine dair Tarım Bakanından sözlü sorusu (6/516)

BAŞKAN — Sayın Özmen?.. Yok. Tarım Bakanı?.. Yok. Gelecek birleşime kalmıştır efendim.

8. — Cumhuriyet Senatosu Kırşehir Üyesi Halil Özmen'in, Kaman ilçesinin, Akpınar bucağına bağlı Himmetuşağı ve civarındaki köylere dikilen kavak ve kayısı fidanlarına dair Tarım Bakanından sözlü sorusu (6/521)

BAŞKAN — Sayın Özmen ve Sayın Tarım Bakanı yoklar. Gelecek birleşime kalmıştır.

9. — Cumhuriyet Senatosu Tabii Üyesi Haydar Tunçkanat'ın, 21 Ekim 1970 tarihinde Güm-

rü Hava Alanına inen U-8 Amerikan uçağına dair Başbakan'dan sözlü sorusu (6/551)

BAŞKAN — Sayın Haydar Tunçkanat? Buradalar. Sayın Başbakan yok. Gelecek birleşime kalmıştır efendim.

10. — Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sırrı Atalay'ın, bir yürütmenin durdurulması kararının yerine getirilmemesine dair Başbakan'dan sözlü sorusu (6/552)

BAŞKAN — Sayın Atalay?.. Buradalar. Sayın Başbakan?.. Yok. Gelecek birleşime kalmıştır efendim.

11. — Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Hüsnü Dikeçliğil'in, Tevfik Fikret Lisesine dair İmar ve İskân Bakanından sözlü sorusu (6/553)

BAŞKAN — Sayın Dikeçliğil?.. Buradalar. Sayın Bakan?.. Yoklar. Gelecek birleşime kalmıştır.

Gündemin 4 ncü maddesine geçiyoruz efendim.

MEHMET HAZER (Kars) — Sayın Başkan, gündem hakkında.

BAŞKAN — Usul hakkında. Buyurunuz efendim.

MEHMET HAZER (Kars) — Müsaade eder-seniz, kısadır buradan arz edeyim. Geçen birleşimde bir Senato Araştırması için taktir takdim etmiştim. İctüzüğe göre bugün burada okunması lâzımdı. Bu acaba niçin yapılmadı?

EKREM ÖZDEN (İstanbul) — Bir de benim vardı, aynen kolera hakkında. Hasır altı mı oldu?

BAŞKAN — Efendim, iki senato araştırmasına bugün Divana çıkarken ittila hâsıl ettim. Ancak, Sayın Başkan, yeni seçilmiş olması nedeniyle, tetkika almışlar. Filhal Divana verilmedi, arz ederim efendim.

Gereği duyurulacaktır.

EKREM ÖZDEN (İstanbul) — Bizimki ne oldu Sayın Başkan?

(A. P. sıralarından «aşya gitti» sesleri)

EKREM ÖZDEN (İstanbul) — Biz, size aşya yaparız.

6. — GÖRÜŞÜLEN İŞLER

1. — Cumhuriyet Senatosu Çanakkale Üyesi Nahit Altan'ın, Cumhuriyet Senatosu İctüzüğünün 5 ncü maddesinin 3 ncü ve 4 ncü cüm-

lelerinin kaldırılması ve 8 ncü maddesinin mat-labının ve (A) fıkrasının 1 ncü, 2 ncü ve 3 ncü bendleriyle (B) fıkrasının değiştirilmesi hak-

kında İktüzük teklifi ile Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mehmet Ünal'dı'nın, Cumhuriyet Senatosu İktüzüğünün 5, 8, 11, 13, 14, 15, 17, 54, 56, 59, 60, 72, 73, 74, 120 ve 125 nci maddelerinin değiştirilmesine dair İktüzük teklifi ve Anayasa ve Adalet Komisyonu raporları (2/211; 2/255) (S. Sayısı : 1272 ye ek) (1)

BAŞKAN — Anayasa ve Adalet Komisyonu..? Buradalarımı Buyurunuz efendim.

Biraz evvel okuduğum iktüzük teklifine dair Anayasa ve Adalet Komisyonu raporunun müzakeresine geçiyoruz.

Raporun okunup okunmamasını oylarınıza arz ediyorum. Kabul buyurular.. Kabul etmeyenler.. Okunmaması kabul edilmemiştir.

Raporu okutuyorum efendim.

Anayasa ve Adalet Komisyonu raporu

(II)

2 . 4 . 1970

Yüksek Başkanlığa

Komisyonumuzun 17 Aralık 1969 tarihinde yeniden teşekkülü dolayısıyla ve tekabül keyfiyeti tezekkür edilmek üzere Genel Kurulca geri gönderilen, Cumhuriyet Senatosu Çanakka- le Üyesi Nahit Altan'ın Cumhuriyet Senatosu İktüzüğünün 5 nci maddesinin 3 ncü ve 4 ncü cümlelerinin kaldırılması ve 8 nci maddesinin matlabının ve (A) fıkrasının 1 nci, 2 nci ve 3 üncü bendleriyle (B) fıkrasının değiştirilmesi hakkındaki İktüzük teklifi ile Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mehmet Ünal'dı'nın, Cumhuriyet Senatosu İktüzüğünün 5, 8, 11, 13, 14, 15, 17, 54, 56, 59, 60, 72, 73, 74, 120 ve 125 nci maddelerinin değiştirilmesine dair İktüzük teklifinin tevhidten müzakeresi sonucunda tanzim edilen Anayasa ve Adalet Komisyonunun 2 Nisan 1969 tarihli Esas 2/11 - 2/255 ve karar 29 sayılı raporu Komisyonumuzun 2 Nisan 1970 tarihli Birleşiminde yeniden tetkik ve müzakere edilerek sözü edilen 2 Nisan 1969 tarihli ve Esas 2/211 - 2/255 ve Karar 29 sayılı raporun benimsenmesi kararlaştırılmıştır.

(1) 1272 ye ek S. Sayılı basmayazı tutanağın sonundadır.

Genel kurulun tasviplerine arz olunmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile sunulur.

Başkan	Sözcü
Kastamonu	Samsun
A. Nusret Tuna	R. Rendeci
Balıkesir	Bitlis
N. Demirel	O. Kürümoğlu

İmzada bulunamadı

Gaziantep	Konya
İ. Tefik Kurtlar	S. Çumralı
Sakarya	Tekirdağ
M. Tığh	H. Mumcuoğlu

İmzada bulunamadı

Tabii Üye

M. Ataklı

İmzada bulunamadı

BAŞKAN — Raporun tümü üzerinde söz istiyen?..

FIKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) — Sayın Başkan, bir hususu arz etmek isterim. Biliyorsunuz, Yüce Senatamız bir zamandan beri Başkan seçimi ile ıstıgal etti. Bugün ilk defa gündemi uygulamaya başlıyoruz. Görüyorsunuz, çok önemli bir konu, İktüzüğün tadili konusu. Bizi, tâbiri caizse, âniden yakaladı. Bu önemli konunun Yüce Senatonun bütün üyeleriyle birlikte görüşülmesinde fayda vardır. Bu konu bütün üyelere şâmil olup, yasama görevlerini yakinen ilgilendiren bir konudur. Gördüğünüz gibi, bugün de çoğunlukta değiliz, şu veya bu seleple. Bu mevzuu daha çok üyenin bulunduğu bir oturuma terk etme imkânını Başkanlık Divanı bahşederlerse fevkalâde doğru bir iş yapmış olacaktırlar. Aksi takdirde böyle bir önemli konunun bu çoğunlukla görüşülmesine gönlüm razı olmamaktadır. Görüşüldüğü takdirde İktüzükteki muamelelerin tatbikını isteyeceğim. Esasen Başkanlık Divanı konunun ehemmiyetini ortaya koyarlarsa mesele kendiliğinden halledilecektir.

BAŞKAN — Sayın Gündoğan, raporun müzakeresine geçmiş bulunuyoruz. Filhal bu istekle müzakerenin tehirinin caiz olmayacağını takdir edeceğinizi umarım.

AHMET NUSRET TUNA (Kastamonu) — Usul hakkında söz istiyorum.

BAŞKAN — Buyurun efendim.

AHMET NUSRET TUNA (Kastamonu) — Muhterem arkadaşlar, müzakere mevzuu tüzük

hakikaten Cumhuriyet Senatomuzu pek yakından alâkadar eden ehemmiyetli bir mevzudur. Türkiye Büyük Millet Meclisi olarak bir karar verildi. Bu karar, müstakillerin Başkanlık Divanına ve komisyonlara iştirak edemiyeceği mealinde idi. Bu karar bâzi siyasi partiler tarafından Anayasa Mahkemesine intikal ettirildi. Bu, Anayasa Mahkemesinde tetkik olunmaktadır. Kısa bir zaman içerisinde karara bağlanacağını ümed ediyoruz. Böyle bir hal varken çok tartışmalı bir mevzuun karara bağlanmasında biz de grubolarak fayda görmüyoruz. Bu itibarla komisyon üyesi arkadaşlarımdan, başkan ve sözcü arkadaşımın şunu istirham ediyorum. Bu mevzuun hakikaten, bilhassa son Türkiye Büyük Millet Meclisinin kararı muvacehesinde ve Anayasa Mahkemesine intikal etmiş husus bakımından, tetkika değer tarafı vardır, bunu lâtfen geri alsınlar; bu mevzu tetkik edilsin Anayasa Mahkemesinin de kararı açık olarak ortaya çıktıktan sonra Yüksek Senatonun huzuruna gelmesinde büyük fayda vardır. Bu itibarla ben de C. H. P. Grubu Başkanvekili arkadaşımın bu bakımdan fikrine iştirak ediyorum. Komisyonumuzun bu teklifi

geri almasını rica ediyorum.

Saygılarımla.

BAŞKAN — Komisyon Sözcüsü Sayın Ren-deci, buyurun efendim.

ANAYASA VE ADALET KOMİSYONU SÖZCÜSÜ REFET RENDECI (Samsun) — Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım, bu meselenin Cumhuriyet Senatosu Anayasa ve Adalet Komisyonunda görüşülmesi üzerinden oldukça bir zaman geçmiştir. Hakikaten o hâdiseden sonra da bununla çok yakinen ilgili bir mesele Anayasa Mahkemesine intikal etmiş ve henüz bir karara bağlanmamıştır. Ve bu mesele ile de yakinen ilgisi vardır.

İkincisi; hâdisenin üzerinden uzun bir zamanın geçmiş olması, Anayasa Mahkemesinde böyle bir meselenin görüşülme mevzuu halinde bulunması dolayısıyla biz komisyon olarak bu meselenin yeniden komisyonumuzda tetkikini faydalı mütalâa ettik, bu sebeplerle bu teklifi komisyona geri istiyoruz.

Saygılarımla.

BAŞKAN — Teşekkür ederim. Komisyona geri verilmiştir. Diğer maddeye geçiyoruz.

7. — CUMHURİYET SENATOSU ARAŞTIRMASI

1 — *Cumhuriyet Senatosu Tabii Üyesi Suphi Gürsoytrak'ın, THY Anonim Ortaklığı ile Uçak Servisi Anonim Ortaklığının durumuna dair Senato araştırması istiyen önergesi (10/33)*

BAŞKAN — Önerge vaktiyle okunmuştur. Bu itibarla önerge sahibi Sayın Gürsoytrak buyurun efendim.

SUPHI GÜRSOYTRAK (Tabii Üye) — Sayın Başkan, değerli senatörler, demokrasinin diğer sistemlere nazaran üstün tutulan yönü, ülkeyi ve milleti ilgilendiren her konunun yasal kurallara uygun olarak açıklık içinde tartışılarak millî çıkarılara en uygun çözüm şeklinin bulunmasına imkân vermesi ve iktidarın hür ve gerçek millî iradeyi yansıtan âdil seçimlerle değişebilmesinin mümkün olması özelliğindedir.

BAŞKAN — Sayın hatip, bir dakikanızı istirham edeceğim. Senato araştırmasıdır, bir denetleme müessesesidir. Bu nedenle Sayın Ulaştırma Bakanı Senatomuzu terk etmişlerse devama imkân yoktur.

AHMET NUSRET TUNA (Kastamonu) — Efendim, sırf bu iş için gelmişlerdir. Çantası da buradadır.

BAŞKAN — Lütfen haberdar edin. («Geldiler» sesleri) Devam buyurun efendim.

SUPHI GÜRSOYTRAK (Devamla) — Şayet bir demokraside toplumun yararına olan sorunlar görüşülemezse ve gereken tedbirler alınmazsa o rejimin fâzilet ve erdemi kaybolmuş demektir.

THY hakkındaki söylentilerin hepsinin mutlaka doğru olduğu iddiasında değiliz. Ancak, THY nı ele almamızdaki maksat, uluslararası rekabet alanında çalışan millî bir müessesenin her türlü şek ve şüpheden arınarak huzurlu, istikrar içinde çalışan sağlam ve verimli bir bünyeye kavuşmasını temin etmek için gereken tedbirleri tesbit etmektir.

Sayın Bakanın konu üzerine hüsnüniyetle eğilmiş olduğuna sonunu ve ciddiyetle yerine getirmeye çalışacağına güvenimiz var. Ancak, konunun çok şümüllü olması ve büyük çıkar gruplarını ilgilendirmesi, bâzi kısımlarda uluslararası bir hüviyet arz etmesi karşısında prob-

lemin altından kalkmasını sadece Bakandan beklemek hem meseleyi küçümsemek, hem de Bakanın insafsızca, çok ağır bir sorumluluk altına sürmek olur kanısındayız. Parti politikası ve parti içi birtakım meseleler sebebiyle Sayın Bakan arzu etse de bazı hakikatlerin olduğu gibi meydana çıkması ve ona göre gereken tedbirlerin alınması mümkün olmayabilir. Bu takdirde ister istemez gene millî müessese zarar görür.

Bu araştırmanın sonucunda tesbit edilecek esaslar tavsiyeler, yeni teşekkül eden idare meclisi dâhil, bütün ilgililerin çalışmalarında birer yardımcı rehber teşkil edebilir.

Sayın senatörler, THY 20 Mayıs 1933 gün ve 2186 sayılı Kanunla memleketimizde ve hatâ Orta Doğu'da ilk defa bir hava ulaştırma örgütü olarak kurulmuştur. Çeşitli istihaleler geçirdikten sonra bugün 200 milyon sermayeli üç Viscont, sekiz F-27 ve jeet olmak üzere 16 uçakla iki bini aşkın personeli ile 6623 sayılı Kanuna tabi bir Anonim şirket durumundadır. Sermayesinin % 98 i kamuya aidolduğu için 440 sayılı Kanuna tabidir. 1967 yılında taşıdıkları yolcu sayısına göre THY; İspanya, Hollanda, Belçika, Yunanistan, Finlandiya ve Yugoslavya'dan sonra gelmektedir. 37 yıllık geçmişi olan bir şirket için, sonuç, pek kıvanç verici değildir.

THY ilk defa 1967 yılında bir aded 77 koltuklu DC-9 tipi 10 jet yolcu uçağını Ağustos ayında kiralamış, ayrıca 1968 yılında 103 koltuklu yine DC-9 tipi iki jet uçağı satınalmış ve 1969 yılında da iki aded DC 932 tipi jet uçağını Eylül ayında satınalarak, jet yolcu uçaklarının sayısını beşe yükseltmiştir. Buna rağmen THY 1967 de 4,6 milyon, 1968 de 11,3 milyon zarar ve 1969 da 2 milyon lira kâr edeceği tahmin edilmektedir. Çünkü basında okuduğumuza göre 1970 yılı bilançosunu 10 milyon lira kârla kapatabileceğini Sayın Bakan açıklamaktadır.

Sayın Senatörler, Yüksek Denetleme Kurulu raporunda da belirtildiği gibi, iç hatlar için 6 ve dış hatlar için bir aded jet yolcu uçağı alınması için 290 milyon harcanarak gerçekleştirileceği hesaplanan ve 1970 yılında bitirilmesi öngörülen iç hatlar jet projesi konusuna geçiyorum.

Bu projenin öngördüğü uçakların millî çıkarlarımıza en uygun olanını seçmek için, THY 1968 yılı başlarında Ulaştırma Bakanlığının, üniversitenin ve Hava Kuvvetleri temsilcilerini de ihtiva eden on dört kişilik bir ihtisas komisyonu kurmuştur. Bu tarihte THY iki aded DC 9 - 30 uçağı satınalmış ve ayrıca iki aded uçak için de iki yüzbin dolar pey yatırmış bulunuyordu. İhtisas Komisyonu 2 Mart 1968 den 10 Ekim 1968 e kadar çalışmıştır. Komisyon, elde mevcut teknik bilgi ile iktifa etmemiş, ayrıca bazı hususlarda daha doğru karar verebilmek için, teknik dokümanlarda uçakların performanç'leri hakkında belirtilen hususları uçarak tesbit etmiş ve uçakları imalât safhasında da tetkik ederek imalâta ait en doğru malûmatı toplamıştır. Komisyon, ilk çalışmalarını Fransız Caravelle Super D, Amerikan Boeing 737 - 200 ve Mc Donald Douglas DC 9 - 30, İngiliz BAC ONE ELEVEN 500 ve Tridens 2 E Hollanda F 27 (Friendsip) Sovyet Tyu 134 ve Tyu 154 uçakları üzerinde yapmıştır. Bilâhara, çalışmalarını aşağıdaki dört uçak üzerinde tek-sif ederek devam etmiştir.

Uçakların iniş takımları ve fren sistemleri bakımından mukayesesi:

İç hatları jetleştirmek için alınması düşünülen orta menzilli jet yolcu uçaklarının ortalama 45-50 dakikada bir iniş yapması gerektiği için uçakların iniş takımı ve fren sistemlerinin özellikleri önem kazanmaktadır. Boeing 737 - 200 uçağı 650 inişten sonra, fren sistemi büyük bakıma alındığı halde Caravelle Super B yüzelli iniş, DC 9 - 30 uçağı 125 inişten sonra büyük bakıma girmektedir. Kullanma conseptlerine göre iniş, kalkış adedleri çok yüksek olan bu uçaklar, senelik olarak ortalama, 737 - 200 uçağı 9, DC 9 uçağı ise 47 defa, fren sistemi yönünden, elden geçecek demektir. Bu duruma göre on senelik ortalama bir ömürde DC 9 uçağı, Boeing 737 - 200 uçağına nazaran 380 defa fazla bakım görecektir, bir o kadar yedek parça ile, 380 defa fazla insan gücü sarf edecek ve 380 defa daha fazla bakım yüzünden muattal kalacak ve istifade edilemeyecek demektir. İniş takımı ve fren sistemleri mukayesesinden de Boeing uçaklarının DC 9 uçaklarından daha üstün olduğu görülmektedir.

Uçakların, fiyatları bakımından mukayesesi:

Firmalardan gelen tekliflere göre 103 kişilik DC 9 uçağı 4 383 694 dolâr, 104 kişilik BAC ONE ELEVEN 500 İngiliz uçağı 3 954 000 dolâr, 104 kişilik CARAVELLE SUPER B Fransız uçağı 4 000 098 dolâr, BOEİNG 737 - 200 uçağı ise 4 309 851 dolâr olarak teklif edilmiştir. Buna göre BOEİNG uçaklarının DC uçaklarından daha ucuz olduğunu görüyoruz.

Uçakların teslimi bakımından mukayesesi:

BOEİNG firması, Amerika dâhilinde mahalli bir hava yoluyla olan eski bir anlaşmasını iptal ederek aynı şartları THY na teklif etmiştir. Buna göre uçakların Mayıs 1969 tarihine kadar teslim edilecekleri bildiriliyordu. Biliyorsunuz ki, turistik seferler genel olarak Haziran ayı ile; hattâ, Mayısın sonları ile Eylülün onbeşine kadar devam etmektedir. Binaenaleyh, beynelmilel alanda uçak alımının aylar bakımından ülkeye girişleri son derece önem arz etmektedir. BOEİNG uçakları Mayıs 1969 tarihine kadar teslim edileceği halde DC 9 uçaklarının Nisan ve Mayıs 1970 te, bir yıl sonra. ONE ELEVEN - 500 uçaklarının Kasım 1969 da, CARAVELLE SUPER B uçaklarının mukavele tarihinden 18 ay sonra teslim edilecekleri bildirilmiştir. Beher uçağın erken tesliminden dolayı senelik net kâr kabiliyeti 1,2 milyon dolâr olarak hesaplandığı takdirde uçakların geç teslim alınmasının THY na verdiği zarar büyüktür. Ayrıca, BOEİNG firması İstanbul'da kurulacak olan THY eğitim ve bakım üssü için mühendisliği ücretsiz yapacağını ve teçhizat için Amerikan Yardım Kurulundan 25 sene vâdeli % 2,5 faizli gerektiği kadar krediyi sağlayacağını resmen bildirmiştir. Ayrıca, personelin intibakı için de bir milyon dolârlık ücretsiz bir eğitim yaptıracağını da taahhüd etmiştir. Bu duruma göre DC 9 uçaklarına nazaran BOEİNG'in teklif ettiği şartların Türkiye için daha uygun olduğu görülmektedir.

Bölgedeki uçaklar bakımından mukayesesine gelince: ,

Ayrıca, Orta - Doğu'da halihazırda Afganistan, Pakistan, İran, Küveyt, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Cumhuriyeti, Habesistan, Lübnan,

Kıbrıs, Yunan havayollarının hepsinde BOEİNG uçakları kullanılmaktadır. Bölgede iki yüzün üstünde BOEİNG uçağının bulunduğu, buna karşılık DOUGLAS uçağı kullanıcısının hiç bulunmadığı bir gerçektir. THY, şayet DC 9 uçaklarını seçerse bakım ve eğitim için Holânda'ya bir çok masraflar karşılığında gitmek mecburiyetinde de kalacaktır. Gayriresmî yapılan konuşmalar bakımından ise THY na şu teklifler yapılmıştır.

1. BOEİNG firmasının Beyrut'da muhabe-re, bakım, eğitim, ikmal depoları ve çeşitli bürolarının bulunduğu.

2. İstikbal emniyeti için kademeli olarak bu tesislerin İstanbul'a taşınmasının BOEİNG firması için bir avantaj teşkil edeceği.

3. Aynı zamanda THY ve dolayısıyla Türkiye'nin hesabına bu hususun tahminlerin çok üstünde bir kazanç temin edileceği.

4. Diğer bir çok memlekette yaptıkları gibi Türkiye'deki seyriüsefer yardımcılarını da gözden geçireceklerini bildirmişlerdir.

Uçakların askerî bakımdan mukayesesine geldiğimiz zaman: BOEİNG 737-200 uçağı diğer uçaklar ile mukayese bile kabul etmeyecek kadar üstündür. Şöyle ki; BOEİNG uçağı 115 teçhizatlı er taşır. Diğerlerinde bu yoktur. Parasütçü atma imkânı bakımından incelediğimiz zaman BOEİNG uçağında bu olanak var diğer uçaklar kuyruktan motorlu olduğu için bu kabiliyeti mevcut değildir.

Kargo yük yükleme bakımından incelediğimiz zaman: BOEİNG uçağının diğer uçklarda olmayan 10 bin librelük kendi otomatik yükleme plâtfomu vardır. Elektronik karşı koyma imkânları vardır. Diğer uçaklarda bu yoktur. Havadan ikmal imkânı BOEİNG uçağında vardır, diğerlerinde yoktur. Ayrıca, BOEİNG'le birlikte İngiliz firması da teklif etmiş bulunuyor, kendi firmaları seçildiği takdirde, Türk Havayolları daha önce 200 bin dolârlık bir pey ödediği için DC uçaklarını satınalmak mecburiyetinde olduğunu ima eden konuşmalara karşı kendi firmaları seçildiği takdirde Türk Havayollarının 2 aded DC - 9 - 30 uçağı için yatırdığı 200 bin dolârlık peyi ödiyeceklerini yazı ile de bildirmiş ve daha önce

Türk Havayollarının satınalmış olduğu 2 aded DC - 9 - 30 uçağını da geri alabileceklerini de taahhüdetmiş bulunmaktadırlar.

Bütün bu çalışmalarından sonra sonuç olarak; Komisyon; fiyat, teknik üstünlük, teslim şartları, yolcu taşıma kapasiteleri, işletme ekonomisi ve firmaların Orta Doğu'daki durumlarını dikkate alarak BOEİNG 737 - 200 uçağının Türk Havayolları için en uygun uçak olduğuna dair rapor vermek üzere iken Türk Havayolları 7,5 aydır çalışan komisyonu lâğvederek sadece kendi üyeleri arasından 5 kişilik yeni bir komisyon teşkil etmiştir. Biri istifa ettiği için adedleri 4 e inen bu özel komisyon 10 - 15 gün içinde Türk Havayolları için en uygun uçak tipinin Douglas uçakları olduğuna dair bir rapor tanzim etmiştir. Bu raporu tanzim eden Türk Havayolları personeli olan 4 kişiye ayrıca 10 ar bin lira ikramiye verilmiştir. Türk Havayolları bu rapora dayanarak Ekim 1968 den itibaren hemen DC-930 uçakları almak için teşebbüse geçmiştir. Fakat gerek komisyona gerek rapora rakip firmalar tarafından yapılan itirazlar çoğalınca Türk Havayolları rapora ilmi bir yön verebilmek için 17 Şubat 1969 gün ve 82 sayılı İdare Meclisi kararı ile bu rapor sonradan 2 profesöre imza ettirilmiş ve karşılığında 5 er bin lira ödenmiştir.

Sayın senatörler, Yüksek Denetleme Kurulu raporunun 57 sayfasında bu hususta aynen şu kayıt bulunmaktadır. «Türk Havayolları iç hatlarda artan yolcu hacmini ekonomik surette taşımayı mümkün kılacak büyük kapasiteli modern ve rantabl jet uçaklarıyla filosunu takviye maksadiyle hazırladığı içi hat jet projesine göre satınalmasını öngördüğü uçakların tiplerini tesbit için üniversite profesörlerinde katıldığı bir komisyon teşkil etmiştir. Bu heyetin hazırladığı raporda işletme ekonomisi hesaplarının - bu noktaya dikkat buyurun lütfen - yapılmadığının görülmesi üzerine Türk Havayolları bünyesinde ikinci bir komisyon kurulmuştur. Bu iki komisyonun tetkikinden sonra DC - 930 uçaklarının Türk Havayollarının ihtiyacını karşılayacak en uygun tip oluşu anlaşılmış ve 15 Şubat 1969 da iki aded DC-930 tipi jet yolcu uçağının Mc Donald Douglas firmasından satın alınmasına karar verilmiştir»

Sayın senatörler, deminden beri size ana-hatlarını izah edegeldiğim hususlardan kolayca takdir edersiniz ki, birinci komisyon Türk Havayolları için en uygun uçak tipinin DC 930 uçağı değil, bilâkis Boeing 730 - 200 uçağı olduğuna karar vermiştir.

Demek ki, bu hususta Türk Havayollarınca Yüksek Denetleme Kurulu yetkililerine kasten yanlış bilgi verilmiştir.

Ayrıca, birinci komisyonca işletme ekonomisi hesapları yapılmadığı gerekçesiyle o komisyonun keenlemyekûn addedilerek sadece Türk Havayolları bünyesi içinden ikinci bir komisyonun kurulduğu Yüksek Denetleme Kurulu sorumlularına bildirilmiş oysa ki, hakikat tamamen bunun aksidir. Zira birinci komisyonda bulunan iktisat profesörü Zeyyat Hatipoğlu tarafından böyle bir raporun hazırlanmış olduğu bilinmektedir. Ve o rapor da elimde bulunmaktadır.

Elde böyle bir rapor varken ve tamamen yetkili bir heyet tarafından hazırlandığı halde bu rapor yokmuş gibi davranılmış ve Yüksek Denetleme Kuruluna yanlış bilgi verilmiştir. Bu hususun da meydana çıkarılması gerekmektedir.

Türk Havayollarının, Teknik Komisyonun hazırladığı rapor yerine Türk Havayollarında görevli ve yetkili olmayan kişilere hazırlattıkları raporu muteber bir rapor olarak kabul ettiğini ve daha sonra da, yapılan itirazların tazyiki karşısında, mevcut raporu tekemmül ettirmek için iki profesöre imza ettirilmiş olduğunu biraz evel söylemiştim.

Sayın senatörler, gerçeklerle, Yüksek Denetleme Kurulu sorumlularına verilen bilgilerin birbirini tutmaması karşısında bu işte kanunsuz bir işlem olduğu ve milli çıkarların aleyhine davranıldığı, bâzı kişilerin çıkar sağladığı söylentileri kuvvet bulmaktadır.

DC 9-30 uçakları, Boeing 737-200 uçaklarına nazaran çok daha eski bir modeldir. Aralarında en az iki yıllık bir süre farkı vardır. Kuyruktan motorlu jetler artık tamamen demode olmuştur. Yeni tip bütün jetlerde motorlar hemen hemen hep kanat altında bulunmaktadır. Bu hususların en başta Türk Havayolları sorumluları tarafından bilinmesi gerekir kanısındayız. Bu tip uçakları kullanan KLM

şirketi elindeki uçakları tasfiye edip yerine Boeing alırken Türk Havayollarının bile bile bu eski model üzerinde ısrar edişini sadece tesadüflere bağlamak bizce mümkün olmamaktadır.

14 kişilik birinci komisyonun kararı ile 4 kişilik ikinci komisyonun kararı birbirine tamamen zıttır. İçinde Teknik Üniversite Uçak Kürsüsü Profesörü ile İşletme Ekonomisi Profesörünün ve Hava Kuvvetleri temsilcisinin bulunduğu 1 nci komisyon, 7,5 aylık bir çalışmadan sonra Türk Havayolları için en uygun uçağın Boeing tipi uçak olduğuna karar vermişken, hepsi de Türk Havayollarında görevli bulunan 4 kişilik komisyon 10 - 15 gün içinde Douglas uçakları lehine karar verebilmiştir. Boeing uçaklarının her yönden bâriz üstünlüklerine rağmen ve firmanın bâzi kredi temini ve eğitim sağlama ve bölgede merkezi tesisler kurma tekliflerine karşılık, Türk Havayolları yetkililerince Boeing uçakları itibar görmemiş Douglas uçakları alınmış bulunmaktadır.

Bu uçağın seçilmesinde şimdiye kadar genel olarak arz ettiğim sebeplerden dolayı sorumlular tarafından bâzi suiistimaller yapıldığı intibamı kuvvetlendirmektedir. Bu hususun tâyin ve tesbiti ile sorumluları hakkında kanuni işlem yapılması gerekmektedir.

Sayın senatörler, yine bu konuda Türk Hava Yolları Genel Müdürlüğü, 1969 yılında ayrıca 2 aded jet yolcu uçağının beheri için ayda 50 bin dolâr ödenmek suretiyle kiralanmasını uygun mütalâa ederek İdare Meclisine teklif etmiştir.

Rantablite hesapları beher uçaktan senede 1,2 milyon lira zarar hâsıl olacağını göstermiştir. Halbuki Türk Hava Yollarının kâr esasına göre hareket etmek zorunda bulunması, bu iki uçak kiralansa bile, işletmeye 1969 Ağustos sonlarında konabileceği ve uçuş sezonu geçmiş olacağı mucip sebepleri ile 19 Temmuz 1969 tarihinde İdare Meclisi tarafından reddedilmiştir. Aynı İdare Meclisi bu ret tarihinden üç gün sonra, 22 Temmuz 1969 tarihinde, Ulaştırma Bakanlığının esas prensibinin hizmet olduğu, kârın hizmetin ifasından sonra düşünülmesi gerektiği yolundaki görüşünü benimsiyerek iki aded DC 9 - 31 tipi yolcu uçağını Perse Jons

firmasından kiralanmasına karar vermiştir. Beherinin aylık kirası 50 bin dolârdan iki uçak için yılda 1,2 milyon dolâr tutarında döviz tediyesinin bahis konusu olduğu, bu önemli kiralama işinde Türk Hava Yolları Anonim Şirketinin en yüksek karar organı olan İdare Meclisinin haklı mucip sebeplerle verdiği kararı üç gün sonra değiştirip, birincisinin zıddı olan yeni bir karar alması Türk Hava Yollarında kararların belli prensiplere göre verilmediğini göstermektedir.

Bunun da nedeni İdare Meclisi üyelerinin seçiminde yeteri kadar titiz davranılmamış olmasıdır. Partizanlığın hâkim olduğu görülmektedir. Beş kişilik eski İdare Meclisinin, İngiliz üyesi hariç, hepsi eski D. P. Milletvekilidir ve hiçbirisinin havacılıkla ilgisi yoktur. Biri İmam - Hatip Okulu mezunu diğeri doktor, bir diğeri beden terbiyesi üyesi sonuncusu da lise mezunudur. Böyle bünyeli İdare Meclislerinden de başka türlü bir faaliyet beklenemeyeceği gayet tabiidir.

Şimdi, araştırma önergemın diğeri bir soruna geçiyorum. Bu, Şarter seferleri konusunda yapılan yolsuzluk sorunu. Türk Hava Yolları tarifeli seferleri yanında, Şarter seferleri diye adlandırılan bir tür faaliyette daha bulunmaktadır. Bu maksatla uçaklarını bâzi yabancı ve Türklere ücret karşılığında kiraya vermektedir. Türk Hava Yolları böyle bir maksat için uçaklarını kiraya vermek zarureti ni neden duymuş, bunun mâkul ve mantıki sebeplerini bütün gayretime rağmen, bulamadım.

Sayın senatörler, meselenin aslı Avrupa'da özellikle Almanya'da bulunan işçilerimizin Türkiye'ye gelip gitmesini düzenlemekten ibarettir. Türk Hava Yollarının halihazır tutumunu baste irca edecek olursak, şunu demek istediğini görüyoruz: Ben, Almanya'daki işçilerimizin Türkiye'ye getirilip götürülmesinde yeteri kadar müşteri bulamıyorum, âciz kalıyorum. Madem fert olarak sen veya birkaç kişi olarak biz benden daha çok müşteri bulabiliyorsunuz, o halde bizim yerimize şirketin her türlü imkânlarından da yararlanarak, muayyen bir bedel karşılığında teşkilât olarak bizi kullanın, bizim sırtımızdan para kazanın demektedir. Nitekim, Almanya'daki bâzi özel şirketler birkaç yıl

zarfında birkaç uçaklı jet filosu kurabilecek kadar Türk işçileri ve Türk Hava Yolları uçakları üzerinden para kazanmışlar ve bunu resmen de açıklamış bulunmaktadırlar.

Aynı yolcular gidip geliyor, aynı uçaklar kullanılıyor, derme çatma teşkilâtlar para kazanıyor, işi idare edebiliyorlar da yalnız Türk Hava Yolları işin üstesinden gelemiyor. Sadece onların kazançlarına alet oluyor. Bunu anlamak ve izah temek bizim mantığımızla mümkün olmamaktadır. Bir şirkette yönetici olarak atanınlar karışık işler peşinde koşarlarsa, onların atayacağı, kullanacağı kişilerin de elbette aynı karakterde olması gerekir ki, işleri istedikleri gibi yürütebilsinler.

Sayın senatörler, her hangi bir iş kolunda çalışanlar anormal bir şekilde çoğalırlarsa orada muhakkak birtakım anormal kazançlar var, demektir. Nitekim Türkiye'de dikkat edecek olursak, iç ve dış turizm şirketleri tıpkı otobüs şirketleri gibi kısa zamanda son derece çoğalmışlardır. Türk Hava Yolları satış müdürlüklerine gider bilet istersiniz, «kalmadı efendim» derler. Fakat hemen yakınındaki özel turizm bürosuna uğradınız mı istediğiniz uçağa istediğiniz kadar bilet bulabilirsiniz. Oysa ki kullanılan uçaklar Türk Havayollarına aittir. Nasıl oluyor bu işler diye konu üzerine eğildiğiniz zaman enteresan hususlar meydana çıkmaktadır.

Uçak turizm, şirket ve acantalarının bu kadar çoğalması kolay ve zahmetsiz kazançtan doğmaktadır. Nitekim, dikkat edilecek olunursa gerek basında gerekse radyo ve televizyonda özellikle iç turizm alanında her hangi bir şekilde önemli bir reklâm kampanyasına raslamazsınız. O halde bu şirketlerin bilet satışını artırıcı yönde önemli bir gayretleri yok demektir. Esasen uçak sayısının mahdudoluşu bu yönde büyük bir çabayı gereksiz kılmaktadır. Binaenaleyh, Türk Havayolları satış müdürlüklerinin bu turizm şirket ve acantalarına büyük ölçüde ihtiyaçları yoktur. Bugünkü çalışma tarzı ile Türk Havayolları kazançlarının bir kısmını kaybetmekte ve birtakım yolsuzlukların vücut bulması için ortam yaratmaktadır. Örneğin; müddetli biletlerin satılmasında genellikle şöyle bir yolsuzluğun yapıldığı söylenmektedir. Ankara - Roma bir ay müddetli

bilet tutarının 2 600 Tl. ve daha uzun müddetli biletin 3 900 Tl. olduğunu kabul edelim. Tabii bu rakamlar devalüasyondan önce yapılan hesaplara istinadediyor, onu da arz ederim.

Bir devlet görevlisi, acantadan bilet aldığı takdirde, kendisine iki bilet verilmektedir. Kendi dairesi için, yüksek harcırah almasını temin için, 3 900 Tl. lık bilet verilmekte, fiilen uçakta ise, 2 600 Tl. lık biletin kullanılması tavsiye edilmektedir. Acanta böylece zahmetsiz olarak çok müşteri bulmakta binnetice fazla bilet satmakta ve % 7 üzerinden aldığı komisyonu yükseltmektedir. Oysa ki, neticede Devlet iki yönden gelir kaybetmektedir. Hem fazla komisyon hem de fazla harcırah ödemeye zorlanmaktadır. Bakanlık bu nevi uygulamalar hakkında ne düşünüyor, bunları öğrenmek isteriz.

Sayın senatörler, kanaatimiz odur ki, Türk Havayolları ehil olmıyan veya Türk Havayollarını kendi çıkarları için kullanan parazitlerden temizlenip meslekinin ehli ciddî ve sorumluluk duygusu olan namuslu insanların yönetimine verilecek olsa, eminim ki, bugünkü imkânları ile ihtiyacı olan uçakları bizzat kendisi kazancı ile satınalabilir.

Özel firmaların derme çatma örgütlerle yaptıkları işleri Türk Havayolları muazzam örgütü ile, gerekirse birtakım yan teşkilâtlar da kurarak, kolaylıkla yapabilir. Bu noktada şimdilik işin bu tarafını bir kenara bırakarak, halen Türk Havayolları uçaklarını kullanan Şarter Şirketlerinin nasıl çalıştıklarını gözden geçirelim :

Yapılan anlaşmalara göre Türk Havayolları birkaç şirkete tarife dışı seferler için uçaklar tahsis etmektedir. Örneğin; Artur şirketi için yapılan uygulamaya göre her haftanın Cuma günleri Stuttgart'a, yine her haftanın Cumartesi ve Pazar günleri Köln'e, Çarşamba günleri de Hamburg ve Hannover'e uçuşlar yapılmaktadır. Yani Türk Havayolları Artur adına Almanya'ya dört defa yolcu taşımakta ve gidilen yerden geriye yolcu getirmektedir. Kullanılan uçaklar Türk Havayollarının en yeni uçaklarıdır. Bunlardan Stuttgart'a DC 9 - 10 larla yapılan seferler için Artur Türk Havayollarına 5550 dolar ödemektedir. Bu uçaklar

77 kişi taşınmakta, buların yerine 103 yolcu alan DC 9 - 30 uçakları verildiği takdirde 5 500 dolâra kiralanmakta ve ayrıca yolcu başına 36 dolâr ücret ödenmektedir. («ses duyulmuyor, ses gelmiyor» sesleri).

SUPHI GÜR SOYTRAK (Devamla) — Mikrofonlar ęalıřmıyor mu acaba?

BAŞKAN — ęalıřıyor. («ses duyulmuyor, mikrofonlar ęalıřmıyor» sesleri).

Elektrik arızası nedeni ile Birleřimin 26 . XI . 1970 Perřembe günü saat 15,00 e bırakılmasını oylarınıza arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Kapanma Saati : 16,20

Cumhuriyet Senatosu

GÜNDEMİ

10 NCU BİRLEŞİM

24 . 11 . 1970 Salı

Saat : 15,00

I

A - BAŞKANLIK DİVANININ GENEL KURULA SUNUŞLARI

1. — Komisyonlarda açık bulunan üyelikle-re seçim.
2. — Anayasa Mahkemesine bir yedek üye seçimi.

B - İKİNCİ DEFA OYA KONULACAK İŞLER

II

SORULAR VE GENEL GÖRÜŞME

1. — Cumhuriyet Senatosu Maraş Üyesi Hilmi Soydan'ın, üç ilçeyi Maraş'a bağlayan yolun asfalt yapımına dair Bayındırlık Bakanın-dan sözlü sorusu (6/529)
2. — Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in, Gençlik ve Spor Bakanlığının ihdasına dair Başbakan'dan sözlü sorusu (6/535)
3. — Cumhuriyet Senatosu Hatay Üyesi Mustafa Deliveli'nin, Haştaş Anonim Şirketine dair Ticaret ve Maliye bakanlıklarından sözlü sorusu (6/543)
4. — Cumhuriyet Senatosu Balıkesir Üyesi Nejat Sarıçalı'nın, Balıkesir ili Ayvalık ilçe-sinde 1968 yılında yapılan orman tahdidî faa-liyetlerine dair Orman Bakanından sözlü soru-su (6/545)
5. — Cumhuriyet Senatosu Sivas Üyesi Hü-seyin Öztürk'ün, İsmetpaşa Kız Sanat Enstitü-sünün isiminin değiştirilmesine dair Millî Eği-tim Bakanından sözlü sorusu (6/540)
6. — Cumhuriyet Senatosu İstanbul Üyesi Rifat Öztürkçene'nin, İstanbul nâzım plânlarına dair İmar ve İskân Bakanından sözlü sorusu (6/550)
7. — Cumhuriyet Senatosu Kırşehir Üyesi Halil Özmen'in, Kırşehir ve ilçelerinde bulunan çiftçilerimize Konya'nın Altınova Devlet Üret-me Çiftliğinden tohumluk tahsis edilmesinin ne-denlerine dair Tarım Bakanından sözlü sorusu (6/516)

8. — Cumhuriyet Senatosu Kırşehir Üyesi Halil Özmen'in, Kaman ilçesinin, Akpınar bu-cağına bağlı Himmetuşağı ve civarındaki köy-lere dikilen kavak ve kayısı fidanlarına dair Tarım Bakanından sözlü sorusu (6/521)

9. — Cumhuriyet Senatosu Tabii Üyesi Hay-dar Tunçkanat'ın, 21 Ekim 1970 tarihinde Gümrü Hava Alanına inen U-8 Amerikan uçağı-na dair Başbakan'dan sözlü sorusu (6/551)

10. — Cumhuriyet Senatosu Kars Üyesi Sır-rı Atalay'ın, bir yürütmenin durdurulması ka-rarının yerine getirilmemesine dair Başbakan-dan sözlü sorusu (6/552)

11. — Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi Hüsnü Dikeçligil'in, Tevfik Fikret Lisesine da-ir İmar ve İskân Bakanından sözlü sorusu (6/553)

III

ÖNCELİKLE GÖRÜŞÜLMESİ KARARLAŞ-TIRILAN İŞLER

IV

A - HAKLARINDA İVEDİLİK KARARI VERİLEN İŞLER

B - TÜZÜK GEREĞİNCE BİR DEFA GÖRÜŞÜLECEK İŞLER

1. — Cumhuriyet Senatosu Çanakkale Üye-si Nahit Altan'ın, Cumhuriyet Senatosu İktü-züğünün 5 nci maddesinin 3 ncü ve 4 ncü cüm-lelerinin kaldırılması ve 8 nci maddesinin mat-labının ve (A) fıkrasının 1 nci, 2 nci ve 3 ncü bendleriyle (B) fıkrasının değiştirilmesi hak-kında İktüzük teklifi ile Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mehmet Ünal'dının, Cumhuriyet Senatosu İktüzüğünün 5, 8, 11, 13, 14, 15, 17, 54, 56, 59, 60, 72, 73, 74, 120 ve 125 nci maddeleri-nin değiştirilmesine dair İktüzük teklifi ve Ana-yasa ve Adalet Komisyonu raporları (2/211; 2/255) (S. Sayısı : 1272 ye ek) (Dağıtma ta-rihi : 8 . 4 . 1970)

2. — Cumhuriyet Senatosu Tabii Üyesi Suphi Gürsoytrak'ın, THY Anonim Ortaklığı ile Uçak Servisi Anonim Ortaklığının durumu

na dair Senato araştırması istiyen önergesi (10/33)

3. — Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mehmet Ünalı'nın, İktüzüğün 87 ve 88 nci maddelerinin tadili hakkında İktüzük teklifi ve Cumhuriyet Senatosu Anayasa ve Adalet Komisyonu raporu (2/263) (S. Sayısı : 1441) (Dağıtma tarihi : 1 . 6 . 1970)

4. — Cumhuriyet Senatosu Ankara Üyesi Yiğit Köker ile İstanbul Üyesi Halûk Berkol'un TRT Ankara Televizyonuna dair Senato Araştırması istiyen önergesi (10/34)

5. — Cumhuriyet Senatosu Tabii üyeleri Kâmil Karavelioğlu ve Ahmet Yıldız'ın yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması hakkında Başbakanlık tezkeresi ve Cumhuriyet Senatosu Anayasa ve Adalet Komisyonu raporu (3/868) (S. Sayısı : 1443) (Dağıtma tarihi : 2 . 6 . 1970)

6. — Cumhuriyet Senatosu Bolu Üyesi Turгут Gülez'in, Anayasanın 78 nci maddesi mu-

vacehesinde Bolu Çimento Fabrikası İdare Meclisi Reisliği sıfatı ile Senatörlük sıfatının bağdaşıp bağdaşamayacağına dair, İstanbul Üyesi Ekrem Özden'in önergesi ve bu hususta Başkanlık Divanının 1 Haziran 1970 tarih ve 28 sayılı Kararı.

7. — Cumhuriyet Senatosu Tabii Üyesi Ekrem Acuner'in, yasama dokunulmazlığının kaldırılması hakkında Başbakanlık tezkeresi ve Cumhuriyet Senatosu Anayasa ve Adalet Komisyonu raporu (3/893) (S. Sayısı : 1465) (Dağıtma tarihi : 23 . 7 . 1970)

V

İKİ DEFA GÖRÜŞÜLECEK İŞLER

A - İKİNCİ GÖRÜŞMESİ YAPILACAK İŞLER

B - BİRİNCİ GÖRÜŞMESİ YAPILACAK İŞLER

Cumhuriyet Senatosu Çanakkale Üyesi Nahit Altan'ın, Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü'nün 5 nci maddesinin 3 ncü ve 4 ncü cümlelerinin kaldırılması ve 8 nci maddesinin matlabının ve (A) fıkrasının 1 nci, 2 nci ve 3 ncü bentleriyle (B) fıkrasının değiştirilmesi hakkında İçtüzük teklifi ile Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mehmet Ünal'dın, Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü'nün 5, 8, 11, 13, 14, 15, 17, 54, 56, 59, 60, 72, 73, 74, 120 ve 125 nci maddelerinin değiştirilmesine dair İçtüzük teklifi ve Anayasa ve Adalet Komisyonu raporu (2/211; 2/255)

19 . 4 . 1967

CUMHURİYET SENATOSU BAŞKANLIĞINA

Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü'nün 5 nci maddesinin 3 ncü ve 4 ncü cümlelerinin kaldırılması ve 8 nci maddenin matlabının ve (A) fıkrasının 1 nci 2 nci ve 3 ncü bentleriyle (B) fıkrasının değiştirilmesi hakkındaki teklifimi, gerekçesiyle Birlikte, ilişik olarak sunuyorum.

Gereğinin yapılmasını saygılarımla rica ederim.

Cumhuriyet Senatosu
Çanakkale Senatörü
Nahit Altan

GEREKÇE

Anayasanın 84 ncü maddesi Meclislerin Başkanlık Divanları, o Meclislerin Siyasi Parti gruplarının kuvvetleri ölçüsünde divana katılmalarımsağhyacak şekilde kurulur emredici hükmünü vaz'etmekle, Başkanlık Divanının teşkilinde seçilme hakkını münhasıran ve tahdidi olarak siyasi parti gruplarına tanımıştır.

Mezkûr maddeye göre Başkanlık Divanına siyasi parti grubuna dâhil olmayı üyelerin seçilemeyeceği aşikâr olduğundan, İçtüzüğü'nün siyasi parti grubuna dâhil olmayı Başkanlık Divanına seçilmelerine sarahaten veya zimnen cevaz veren maddeleri Anayasaya aykırı düşmektedir.

Keza, Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü'nün, Başkanlık Divan, Anayasanın 84 ncü maddesi hükmüne göre kuruluş emredici hükmüne de mevzu bahis maddeler tezat teşkil etmektedir.

Anayasa vâzı, siyasi parti gruplarından başka gruplar üyelerinin de Başkanlık Divanında vazife almalarını isteseydi, Cumhuriyet Senatosunun teşkilini gösterir maddeler, 84 ncü maddeden evvel tedvin edildiğine göre, onların da Başkanlık Divanına girebilmelerini temin için 84 ncü maddede Siyasi Parti grupları «demez» (Meclislerdeki grupları) ibaresini yazar ve bu şekilde onlara da bir hak tanırdı.

Anayasanın 84 ve 85 nci maddesinin bu şekilde tedvininden maksat, her halukârda Meclislerin idaresinde seçimlerle bir siyasi partiden gelen ve en az on üyeye sahip parti üyelerinin rol oynamasıdır.

Zira siyasi parti mensuplarının memleketin idaresinde müşterek bir fikirleri olduğu ve parti programını esas almak mecburiyetinde bulunduğu düşüncesinden hareket etmiş, hiçbir siyasi partiye mensubolmayan, seçimle gelmemiş bulunan üyelerin, sabit ve millete vad edilmiş bir programları olmadığını, müşterek hareket etmek mecburiyetiyle bulunmadıklarını ve C. Senatosuna giriş sebepleri ve mesnetlerinin de bunu icabettirdiğini nazarı itibara alarak bu hükmü vaz'etmiştir.

Esasen 84 nci madde yasama organlarının her iki kanadı için umumi bir hüküm koymuştur. Millet Meclisi için siyasi parti grupları dışında bir grup Anayasaya göre olamaz.

Anayasa Cumhuriyet Senatosu için Millet Meclisinden ayrı bir istisnai hükümler icabettiği yerlerde bunu sarahaten zikretmiştir.

70 nci maddeye göre teşkil edilen C. Senatosundaki siyasi parti gruplarından başka teşekkül edecek gruplara da Başkanlık Divanına seçilme hakkı tanınsaydı, istisnai bir hüküm vaz'ederdi. Anayasanın hiçbir maddesinde buna sarahaten veya zımnen cevaz veren bir hüküm yoktur.

Anayasa hükümleri kati, kesin ve bağlayıcı olduğu halde C. Senatosu İçtüzüğü'nün 5 nci maddesinin 3 ncü ve 4 ncü cümleleri ile 8 nci maddenin matlabı ve (A) fıkrasının 1 ncü, 3 ncü bendleri ve (B) fıkrası Anayasanın lâfzına ve ruhuna tamamen aykırı hükümleri ihtiva ettiğinden 5 nci maddenin 3 ncü ve 4 ncü cümlelerinin kaldırılması ve 8 nci maddenin matlabının ve (A) fıkrasının 1 ncü, 3 ncü bendleri ile (B) fıkrasının tadili zarureti Anayasa hükümlerinden doğmaktadır.

İÇTÜZÜK TEKLİFİ

Cumhuriyet Senatosu içtüzüğü'nün 5 nci maddesinin 3 ncü ve 4 ncü cümlelerinin kaldırılması ve 8 nci maddenin matlabının ve (A) fıkrasının 1 ncü, 2 ncü ve 3 ncü bendleriyle (B) fıkrasının tadiline dair içtüzük.

MADDE 1. — Cumhuriyet Senatosu içtüzüğü'nün 5 nci maddesinin «Bir siyasi parti kontenjanına dâhil olmaksızın Başkanlık Divanına seçilmiş olan üye, her hangi bir siyasi partiye girdiği takdirde Divandaki görevinden 15 gün içinde çekilmek zorundadır. Aksi takdirde çekilmiş sayılır» kısmı kaldırılmıştır.

MADDE 2. — Cumhuriyet Senatosu içtüzüğü'nün 8 nci maddesinin matlabı ve metni aşağıdaki şekilde tadil edilmiştir.

Siyasi parti gruplarının oranı

Madde 8. — Cumhuriyet Senatosu Başkanı toplantı yılının bitmesinden önceki bir hafta içinde Danışma Kurulunu toplar.

A) Bu toplantıda;

1. Başkanlık Divanının teşkili için, siyasi parti gruplarının, bu grupların Cumhuriyet Senatosundaki üyeleri yekûnuna yüzde oranları tesbit edilir.

2. Başkanlık Divanındaki yerler, görev ve yetkileri bakımından, Başkan için yüzde 19, Başkanvekillerinin her biri için yüzde 9, kâtip ve idareci üyelerin her biri için yüzde 6 şar puvan itibar olunur.

3. Başkan, Başkanvekilleri, kâtip ve idareci üyeleri için, siyasi parti gruplarının, bu gruplar üyelerinin tamsayısına oranlarının büyüklük sırasına göre dağıtım cetveli düzenlenir ve Genel Kurulun gündemine alınır.

B) Genel Kurulda, dağıtım cetveli üzerinde Danışma Kurulu adına bir sözcü ile siyasi parti grupları adına birer sözcü, onar dakikayı aşmamak üzere birer defa konuşurlar. Bu konuşmalardan sonra dağıtım cetveli Genel Kurulun oyuna sunulur.

C) Genel Kurulca tasvibedilen dağıtım cetveli esas tutularak Başkanlık Divanı seçimlerine geçilir.

MADDE 3. — Bu içtüzük tadili kabulü tarihinden itibaren yürürlüğe girer.

MADDE 4. — İşbu içtüzük hükümlerini Cumhuriyet Senatosu yürütür.

CUMHURİYET SENATOSU BAŞKANLIĞINA

İçtüzüğümüzün 5, 8, 11, 13, 14, 15, 17, 54, 56, 59, 60, 72, 73, 74, 120, 125 nci maddelerinin değiştirilmesine ait gerekçesiyle birlikte ilişikte sunulan teklifin gerekli işleme tabi tutulmasını saygı ile arz ederim.

Mehmet Ünal
Adana Senatörü

GEREKÇE

Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğünün bugüne kadar devam edegelen tatbikatında tesbit edilen aksak taraflarla noksanlıkların ve bilhassa Anayasamıza uymıyan tarafların düzeltilmesi icabetmektedir. Daha uygun bir tatbikatı sağlayabilmek için İçtüzüğümüzün 5, 8, 11, 13, 14, 15, 17, 54, 56, 59, 60, 72, 73, 74, 120, 125 nci maddelerinin ıslahı düşünülerek işbu, tadil teklifi sunulmuştur.

Maddelerin gerekçesi

Madde 5. — Sık sık değişen siyasi parti oranlarına göre Divanda sık sık değişiklik yapılmasını ve Yüksek Umumi Heyeti sık sık seçime götürmeyi önlemek için böyle bir fıkranın maddeye eklenmesine lüzum görülmüştür.

Madde 8. — Bu madde Tüzüğün, Anayasanın 84 ncü maddesine uydurulması için yeniden kaleme alınmıştır.

Madde 11. — Cumhuriyet Senatosu Başkanının âmiri italık dolayısıyla çok küçük mebalîğe dahi imza koymak durumuna düşürülmüş olmasının önlemek için bâzı tediyelerin âmiri italığın idareci üyelerden her hangi birine verilebilmelerini temin için bu fıkra ilâve edilmiştir.

Madde 13. — Bu madde değişikliği ile danışma kurulunun Anayasaya uygun kurulması ve bir de işlemeyen tarafların işler hale getirilmesi sağlanmıştır.

Madde 14. — Dernek karar gibi grup kurulamayacağı için bu fıkra kaldırılmıştır.

Madde 15. — Yukarıki maddeye uydurulmak için kaldırılmıştır.

Madde 17. — Münferit boşalmalar da gizli oyla yapılacak olursa çok kere gündemin tatbiki güçleşmektedir. Bu gibi hallerde işari oyla yapılmasına ait teamül de vardır. Bu teamüllü tüzük hükmüne çevirmek için bu fıkra eklenmiştir.

Madde 54. — Gündem dışı konuları diğer denetleme usullerinden ayırmak ve gündem tatbikatını siyanet için eklenmiştir.

Madde 56. — Bir kanun tasarı veya teklifinin tümü müzakere edilirken gruplar o tasarı veya teklifin maddeleri de dâhil her hususu hakkında görüşlerini zamanla mukayyedolmamak şartıyla arz ve izah ettikleri için, aynı zamanda bir hakkın suiistimalini de önlemek kasdiyle bu ibare eklenmiştir.

Madde 59 ve 60. — Bu maddelerle siyasi kürsünün haysiyet ve mehabeti korunmuş ve memurların siyasilerle karşı karşıya getirilmesi önlenmiştir.

Madde 72. — Maddenin ölü olan kısmı maddeden çıkarılmıştır.

Madde 73. — Maddeye vuzuh vermek için ilâve yapılmıştır.

Madde 74. — Madde tatbikata uydurulmuştur.

Madde 120. — Tatil aylarında da üyelere yazılı soru sorma imkâm vermek için bu fıkra eklenmiştir.

Madde 125. — Sözlü soru müessesesini karşılıklı söz düellosu haline getirmemek ve müesseseyi hudutlandırmak için bu fıkra eklenmiştir.

Madde — 5

İçtüzüğün 5 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir :

Madde 5. — Cumhuriyet Senatosu Başkanlık Divanına bir siyasi partinin adayı olarak seçilen üye mensubolduğu partiden ayrılır yahut çıkarılırsa Divandaki görevinden 15 gün içinde çekilmek zorundadır. Aksi halde çekilmiş sayılır.

Bir siyasi partinin yıl içinde oranı değişir ve bu değişiklik yalnız bir aded idare âmirliğine veya Divan kâtipliğine tesir edecek mahiyet taşırsa bir yıllık müddet için yapılmış olan seçimler yenilenmez.

Madde — 8

Cumhuriyet Senatosu Başkanı toplantı yılının bitmesinden önceki bir hafta içinde danışma kurulunu toplar.

A) Bu toplantıda :

1. Danışma kurulunda temsil edilen siyasi parti gruplarının seçimle gelen üye tamsayısındaki yüzde oranları tesbit edilir.

2. Başkanlık Divanındaki yerler, görev ve yetkileri bakımından, başkanvekillerinin her biri için 150 de 20, idareci üyelerin her biri için 150 de 12, kâtip üyelerin her biri için 150 de 9 puan itibar olunur.

3. Başkanvekilleri, idareci üyeler ve kâtip üyeler için grupların Cumhuriyet Senatosu üye tamsayısına oranlarının büyüklük sırasına göre dağıtım cetveli düzenlenir ve Genel Kurulun gündemine alınır.

B) Genel Kurulda, dağıtım cetveli üzerinde danışma kurulu adına bir sözcü ile gruplar adına birer sözcü onar dakikayı aşmamak üzere, birer defa konuşurlar. Bu konuşmalardan sonra, dağıtım cetveli genel kurulun oyuna sunulur.

C) Genel Kurulca tasvibedilen dağıtım cetveli esas tutularak Başkanlık Divanı seçimlerine geçilir.

Madde — 11

11 nci maddeye aşağıdaki fıkra eklenmiştir :

9. — Başkanın vereceği yetki hudutları içinde ita emirlerini imzalamak.

Madde — 13

13 ncu maddenin (C) bendi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir :

C) Lüzumlu görülen sair hususları görüşüp kararlaştırmak ve Başkanlık Divanı ile birlikte toplanmak üzere Cumhuriyet Senatosunda bulunan siyasi parti grupları temsilcilerinin katılacağı bir Danışma Kurulu teşkil eder.

Bu kurul Cumhuriyet Senatosu Başkanının veya bulunmadığı zamanlarda Başkanvekillerinden birinin başkanlığında toplantı yılının bitmesinden ve başlamasından bir hafta önce mutlaka, sair zamanlarda Başkanın ihtiyaç gördüğü halde toplanır.

Danışma Kurulunca alınan kararlar Divanın sunuşları sırasında Genel Kurula teklif olarak arz edilir.

Madde — 14

14 ncu maddenin 2 nci fıkrası kaldırılmıştır.

Madde — 15

15 nci maddenin 2 nci fıkrası kaldırılmıştır.

Madde — 17

17 nci maddeye aşağıdaki fıkra eklenmiştir :

Yıl içinde komisyonlarda boşalan yerlere üye seçimi işari oyla yapılabilir.

Madde — 54

54 ncü maddeye 2 nci fıkra olarak aşağıdaki fıkra eklenmiştir :

«Tabii âfetler gibi gayrimelhuz hadiseler ve birkaç gün içerisinde aktüalitesini kaybedecek konular dışında gündem dışı söz istenemez»

Madde — 56

56 ncı maddenin 2 nci fıkrasına aşağıdaki ibare eklenmiştir :

Kanun tasarı ve tekliflerinin maddeleri üzerinde grup adına görüşme yapılamaz.

Madde — 59

3 ncü satırdaki (veya) kelimesinden sonra (o bakanlığın müsteşarı) şeklinde değişecek.

9 ncü satırdaki (yahut) kelimesinden sonra (onun namına müsteşarının bulunması şarttır)

Bulunmazlarsa görüşme bir defaya mahsus olmak üzere gelecek toplantıya bırakılır. Müsteşarın kürsüye daveti mücbir sebeple mümkündür.

Son fıkra (bakanlar veya Hükümet adına gönderilen müsteşarlar yukardaki hükümler uyarınca Komisyon Başkan ve sözcülerinden önce ve sıraya tabi olmaksızın söz istiyebilirler.)

Madde — 60

Bakanlar adına Genel Kurulda Başkanın lüzum gördüğü hallerde bilgi vermek için gönderilecek birinci derecedeki daire başkanları bakanlıklardan her veyahut yalnız bir iş için bilgi vermeye yetkili olduğuna dair Başkanlığa yazılmış belgeyi yanlarında bulundururlar.

Bu belge görüşmelerden önce Başkanlığa verir.

Başkan gelen zatın hangi bakanlık namına söz söyleyeceğini Genel Kurulda bildirir.

Sayıştay Başkanı gerekirse Cumhuriyet Senatosunda açıklamada bulunabilir.

Madde — 72

Bir tasarı veya teklifin görüşülmesine sıra gelince, Başkan gerekçenin okunmasına lüzum olup olmadığını Genel Kurulun oyuna sunar, Kurul lüzum görürse aynen okunur.

Madde — 73

Baş tarafta (Başkan) kelimesinden sonra (kanun) kelimesinin eklenmesi lâzımdır.

Madde — 74

Aşağıdaki fıkra eklenmiştir :

(Parti grupları adına söz isteminde bulunulduğu takdirde (10) ar dakika söz verilir.

Madde — 120

Maddeye aşağıdaki fıkra eklenmiştir :

Tatil aylarında üyeler tarafından verilen yazılı soruların ve cevapların tutanak dengesine derci tatil sonuna bırakılır ve cevap süresi yukardaki fıkrada gösterilen süreyi aşabilir.

Madde — 125

Maddeye aşağıdaki fıkra eklenmiştir :

(Soru sahibi düşüncelerini bildirme hakkını ancak iki defa kullanabilir)

Cumhuriyet Senatosu
Anayasa ve Adalet
Komisyonu Raporu
Esas No. : 2/211, 2/255
Karar No. : 29

2 . 4 . 1969

Yüksek Başkanlığa

Komisyonumuza ayrı tarihlerde havale edilen Cumhuriyet Senatosu Çanakkale Üyesi Nahit Altan'ın İçtüzüğü'nün 5'nci maddesinin 3'ncü ve 4'ncü cümlelerinin kaldırılması ve 8'inci maddenin matlabının ve (A) fıkrasının 1'inci 2'nci ve 3'ncü bendleriyle (B) fıkrasının değiştirilmesi hakkındaki tüzük teklifi ile Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mehmet Ünal'dının İçtüzüğü'nün 5, 8, 11, 13, 14, 15, 17, 54, 56, 59, 60, 72, 73, 74, 120 ve 125'inci maddelerinin değiştirilmesine dair tüzük teklifi Komisyonumuzun 2 Nisan 1969 tarihli toplantısında birleştirilerek tetkik ve müzakere olundu.

I - Birleştirilerek müzakere konusu yapılan tüzük teklifinin, Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü'nün 5, 8 ve 14'ncü maddelerinde öngördüğü değişiklik, siyasi parti grubu mensubu olmayan Cumhuriyet Senatosu üyelerinin Başkanlık Divanına seçilmemeleri ve grup kuramamalarıdır.

Anayasanın 70'inci maddesinde Cumhuriyet Senatosunun, genel oyla seçilen yüz elli üye ile Cumhurbaşkanınca seçilen on beş üyeden kurulu olduğu; 13 Aralık 1960 tarih ve 157 sayılı Kanunun altında imzaları bulunan Millî Birlik Komitesi Başkanı ve üyeleri ile eski Cumhurbaşkanlarının da Cumhuriyet Senatosunun tabii üyesi oldukları belirtilmiştir.

Görülüyor ki, Cumhuriyet Senatosunda başlıca iki grup üye vardır ve bunlardan birinci grup seçimle gelenler; diğeri ise tabii üyelerdir.

Seçimle gelen üyeler de iki ayrı gruptan teşekkül etmekte olup birinci grup genel oyla seçilenler, diğeri ise Cumhurbaşkanınca seçilenlerdir.

Tabii üyeler de iki ayrı gruptan teşekkül etmekte olup, birinci grup 13 Aralık 1960 tarihli ve 157 sayılı Kanunun altında adları bulunan Millî Birlik Komitesi Başkanı ve üyeleri; diğeri ise eski Cumhurbaşkanlarıdır.

Cumhuriyet Senatosunun SUI GENERIS teşekkül tarzının bir sonucu olarak Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü'nde de kendisine has özel hükümler ihtiva etmesi normalin kaçınılmaz bir neticesidir.

Anayasanın 84'ncü maddesinin 1'inci fıkrasında Meclislerin - Cumhuriyet Senatosunun - Başkanlık Divanlarının; o Meclisteki - Cumhuriyet Senatosundaki - siyasi parti gruplarının kuvvetleri ölçüsünde divana katılmalarını sağlayacak şekilde kurulur.» Hükümünü ihtiva etmektedir.

Bu metni tahlil ettiğimiz zaman iki unsuru görmekteyiz.

1. Siyasi parti grupları Başkanlık Divanına muhakkak katılacaktır.

2. Siyasi partilerin Başkanlık Divanındaki üye sayısı kuvvetleri oranında olacaktır.

Anayasa metni, Başkanlık Divanlarının siyasi parti gruplarından kurulacağını değil, siyasi parti gruplarının katılacağını öngörmektedir. İkinci unsuru tahlil ettiğimiz zaman birinci unsurun mânası daha iyi anlaşılacaktır. 183 üyeli Cumhuriyet Senatosunda 99 üyeli Adalet Partisi, 35 üyeli C. H. P. si, 11 üyeli Güven Partisi grupları bulunmaktadır. Başkanlık Divanımızın üye sayısı 13'dür. 183 de 99 üyesi olan Adalet Partisininin 13 üyeden 7'sini alması lâzımdır. Halk Partisi aynı tesbit gereğince 183 ve 35 üyesi olduğuna göre 13 de 2,4 üyesinin olması, Güven Partisininin de 183 de 11 üyesi olduğuna göre 13 de 0,7 üyesi olması lâzımgelir.

Partilerin hissesine düşen üye yekûnunu aldığımız zaman 10 a baliğ olmaktadır. Üç üyelik artmaktadır. Partilere bunu dağıttığımız takdirde Anayasa metnine muhalif olarak kuvvetleri oranından fazla üye ile temsil edilmeleri lâzımgelcektir. İşte bu artan üyelikler siyasi parti gruplarından gayri üyelerin hissesine düşen mi **tardır.**

Madde metninde yer alan - Siyasi parti grupları - kavramı nedeniyle Cumhuriyet Senatosu Başkanlık Divanına munhasıran siyasi parti grubu mensubu olan üyelerin seçilebileceğini ileri sürmek Cumhuriyet Senatosunun yukarda arz edilen nevi şahsına munhasır bünyesini nazara almamak neticesini doğurabileceği gibi kanun yapma faaliyetine katılan, teşrii denetim görevini ifa eden bir grup Cumhuriyet Senatosu üyesinin bu görevleriyle bağdaşmayacak bir duruma getirilmeleri sonucunu doğuracak ve Anayasada yasaklayıcı bir hüküm bulunmaması sebebiyle de Anayasaca verilmiş bir hakkın ve yüklenilmiş bir görevin yerine getirilmesi engellenecektir.

Anayasamız esas itibariyle, Anayasa hukuku terminolojisindeki ifadesiyle bir tepki Anayasası niteliğindedir. Anayasa vazı yasama meclislerinin faaliyetlerinin tarafsızlıkla yönetimini zaruri telâkki etmiş ve bunu gerçekleştirmek üzere de esaslı müeyyideler getirmiştir. Anayasamızın 56 ncı maddesinin son fıkrasında açıklıkla ifade edildiği üzere siyasal partiler demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır. 56 ncı maddede bu temel ilkeyi vaz'eden Anayasa kurucu 84 ncü maddede de, siyasi partilerin temsil olundukları yasama meclislerinin faaliyetlerine mutlaka katılmalarını ve bu faaliyetleri denetlemelerini zaruri görmüştür. Bu zaruret sonucunda da söz konusu madde de yasama meclislerinin yönetimini sağlayacak olan başkanlık divanlarına kuvvetleri oranında katılmalarını «Meclislerin başkanlık divanları, o meclisteki siyasi parti gruplarının kuvvetleri ölçüsünde divana katılmalarını sağlayacak şekilde kurulur.» ifadesiyle mutlak bir teminat altına almıştır. Yani madde metninde yer alan «siyasi parti grupları» kavramı bu teminatın gerçekleştirilmesini sağlamak üzere kullanılmış olup; siyasi parti grubu mensubu olmayan üyelerin Başkanlık Divanına seçilmelerine engel olucu bir hüküm değildir.

Kaldı ki, siyasi parti grubu mensubu olmayan üyelerin Başkanlık Divanına seçilmelerinin engellenmesi halinde; Başkanlık Divanının teşekkül tarifi itibarı ile Cumhuriyet Senatosunda temsil olunan siyasi parti gruplarının Başkanlık Divanına katılma oranlarına dair Anayasa hükmü de zedeleneyecek ve sözü edilen siyasi parti grupları Başkanlık Divanına, Cumhuriyet Senatosundaki kuvvetleri ölçüsünün üstünde bir oranla katılacaklardır ki, bunun da Anayasamızın emrettiği prensibe aykırı olduğu açıktır.

Nitekim Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü'nün yapıldığı tarihte de bu konu ariz amik müzakere edilmiş ve üniversitelerimizin yetkili Anayasa hukuku kürsülerinden celbedilen bilimsel mütalâalar sonucunda Cumhuriyet Senatosu tarafından, siyasi parti grubu mensubu olmayan üyelerin de Başkanlık Divanına seçilebilecekleri hususu karar altına alınmış ve İçtüzüğü'nün ilgili hükümleri böylece tedvin ve kabul olunmuştur.

Yukarda arz edilen gerekçelerle İçtüzükte değişiklik yapılarak Başkanlık Divanına munhasıran siyasi parti grubu mensubu üyelerin seçilmesini ve siyasi parti grubu mensubu olmayan üyelerin Başkanlık Divanında görev almalarını engelleyen teklif metinleri komisyonumuzca Anayasaya uygun görülmiyerek benimsenmemiştir.

Anayasamızın 85 ncı maddesinin birinci fıkrasında «Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Meclisler - Cumhuriyet Senatosu - çalışmalarını kendi yaptıkları İçtüzük hükümlerine göre yürütürler» hükmünü ihtiva etmekte ve ikinci fıkrasında da İçtüzük hükümlerinin meclislerde - Cumhuriyet Senatosunda - temsil olunan siyasi parti gruplarının, meclislerin - Cumhuriyet Senatosunun - bütün faaliyetlerine kuvvetleri oranında katılmalarını sağlayacak yolda düzenleneceğini emretmektedir. Yine aynı fıkra hükmünde siyasi parti gruplarının da en az on üyeden meydana geleceği belirtilmektedir.

Tüzük teklifinde, yukarda sözü edilen madde metnindeki «Siyasi parti grupları» kavramı nedeniyle grupların ancak Cumhuriyet Senatosunda temsil olunan ve üye sayısı on üye yahut daha yukarısı bulunan siyasi partilere aidolabileceği öngörülmektedir.

Anayasamızın 85 ncı maddesinde yer alan «Siyasi parti grupları» kavramının sözü edilen 85 ncı maddenin tedvin şekli itibariyle çift meclisli Parlâmentomuzun tümüne aidolması sebebiyle Cumhuriyet Senatosundaki farklı menşelere sahip üyelikleri ayrıca ele alıp bunlar hakkında bir düzenlemeye girişilmediği ve bunlara ait hususların tüzüklerde yer alması gerektiğinin öngörüldüğü anlaşılmaktadır.

Yukarda Başkanlık Divanına katılma hakkındaki mülâhazalarımız arasında ifade edildiği üzere Anayasamız 56 nci maddesinde siyasal partileri, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurları olarak kabul etmiş ve bu temel ilkeye uygun olarak da siyasal partilerin temsil edildikleri yasama meclislerinde, bu meclislerin, bütün faaliyetlerine kuvvetleri oranında katılmalarını öngörmüş ve yasama meclislerinin içtüzüklerinin de bu yolla düzenlenmesini emretmiştir.

Bu hüküm de esas itibariyle Anayasamızın bir tepki Anayasası karakteri taşımasının bir sonucu olup, siyasal partilerin temsil olundukları yasama meclisindeki grupları marifetiyle o yasama meclisinin bütün faaliyetlerine katılabilmelerini teminat altına alıcı niteliktedir.

Bizatihi kendileri gruplar üzerine müesses olan demokratik rejimler parlâmentolarında, parlâmanter faaliyetlerin siyasal gruplar düzeni içinde yürütülmesine dair bir gelenek de teessüs etmiştir.

Anayasamızda siyasi parti grubu mensubu olmıyan üyelerin; hususi, mahallî veya meslekî menfaatleri savunma dışında bir araya gelerek, birlikte davranışta bulunmalarını engelliyen bir hükümün yer almadığına göre, söz konusu üyelerin Anayasamızın munhasıran siyasi parti gruplarına tanıdığı haklara (Anayasamızın 149 ncu maddesinde Anayasa Mahkemesinde iptal dâvası açmaya yetkililer belirtilirken... Türkiye Büyük Millet Meclisinde temsilcisi bulunan siyasi partiler veya bunların meclis grupları... gösterilmiş ve böylece Anayasamızın munhasıran siyasi parti gruplarına tanınmış olduğu hak ve yetki ifade edilmiştir.) sahibolmaksızın siyasi gruplar teşkil etmeleri Anayasaya aykırılık doğurmayacağı gibi yukarda temas edilen Parlâmento geleneğine de uygun olacaktır.

Kaldı ki, madde metninde yer alan «siyasi parti grupları» kavramının munhasıran siyasal partilere mal edilmesi ve madde hükümlerinin bu yolla anlaşılması halinde, siyasi parti grubu mensubu olmıyan üyelerin yasama meclislerinin - Cumhuriyet Senatosunun - hiçbir faaliyetine katılmamaları yahut Cumhuriyet Senatosunun ve komisyonlarının teşekkül tarzı itibariyle bu kurullarda siyasi parti gruplarının kuvvetleri oranı üstünde temsil olunmaları sonucuyla karşılaşılacaktır ki, Anayasa vazınının maksadının her halde bu olmadığı açıktır.

Nitekim Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü'nün yapıldığı tarihte de bu konu ariz amik müzakere edilmiş ve üniversitelerimizin yetkili Anayasa hukuku kürsülerinden celbedilen bilimsel mütalâalar sonucunda Cumhuriyet Senatosu tarafından, Anayasamızın munhasıran siyasi parti gruplarına tanınmış olduğu haklar saklı kalmak üzere siyasi parti grubu mensubu olmıyan üyelerin de grup kurabilmeleri karar altına alınmış ve İçtüzüğü'nün ilgili hükümleri böylece tedvin olunmuştur.

Yukarda arz edilen gerekçelerle komisyonumuz, İçtüzükte değişiklik yapılarak; grup kurma hakkının munhasıran siyasi partilere mal edilmesini öngören teklif metinlerini Anayasaya uygun görmiyerek benimsememiştir.

II - Başkanlık Divanı üyeleri her birinin tek eyu vardır. Yukarda da izah edildiği veçhile her grupun kuvveti oranında temsil olunması lâzımlıdır.

Başkanlık Divanı üyelerinin her biri için çeşitli puvan kabul edildiği takdirde, Divandaki temsil kuvveti oranına göre olmamakta ve Anayasaya muhalif bir durum doğmaktadır. 8 nci madde bu sebeple Anayasaya uygun bir şekle getirilerek gerekli değişiklik yapılmıştır.

İçtüzüğü'nün 11 nci maddesine eklenmesi öngörülen ve Cumhuriyet Senatosu Başkanının vereceği yetki hudutları içinde ita emirlerinin idare âmirleri tarafından imzalanabilmesine dair fıkra teklifi, gerekçesi benimsenmek suretiyle, komisyonumuzca da aynen kabul edilmiştir.

İçtüzüğü'nün 120 nci maddesine eklenmesi öngörülen ve yazılı soru müessesesi vasıtasıyla üyelerin denetim görevini tatil aylarında da devam ettirebilmelerini sağlayıcı fıkra teklifi; İçtüzükteki bir boşluğu dolduracağı mülâhazası ile komisyonumuzca da benimsenmiş; ancak teklif metninde yer alan ve cevap sürelerinin kayda tabi olamayacağına ilişkin kısım, bu Anayasa müessesesinin mahiyeti ile bağdaştırılmadığı için metinden tayıy edilmiştir.

III - Teklif metinlerinde yer alan ve İçtüzüğü'nün 13 ncu maddesiyle kurulan Danışma Kurulunun teşekkül tarzının da yukardaki bölümde Komisyonumuzca benimsenmemiş olduğu ifade edilen esaslara paralel olarak değiştirilmesini öngören 13 ncu madde hakkındaki değişiklik teklifi yukarda arz edilen gerekçelerimiz tahtında esas benimsenmemiş olduğundan uygun görülmemiştir.

İçtüzüğün 14 ncü maddesinin 2 nci fıkrasının kaldırılmasını öngören 14 ncü maddeye ait değişiklik teklifi yukarıda gerekçelerle Komisyonumuzca benimsenmemiştir.

İçtüzüğün 15 nci maddesinin 2 nci fıkrasının kaldırılmasını öngören 15 nci maddeye ait değişiklik teklifi yukarıdaki gerekçelerle Komisyonumuzca benimsenmemiştir.

İçtüzüğün 17 nci maddesine yeni bir fıkra eklenmesine dair teklif seçim müessesesinin hukuk düzenimizde yerleşik «gizli oy» ile yapılması esasına uygun olmadığı nedeniyle benimsenmemiştir.

İçtüzüğün 54 ncü maddesine yeni bir fıkra olmak üzere getirilen teklif, maddeye esas müessesenin mahiyetine uygun düşmeyeceği mülâhazasıyla benimsenmemiştir.

İçtüzüğün 56 ncü maddesine 2 nci fıkra olmak üzere getirilen teklif, kimi kanunların maddeleri üzerinde de grup görüşlerinin açıklanmasına fayda ve zaruret olabileceği mülâhazasıyla benimsenmemiştir.

İçtüzüğün 59 ve 60 ncü maddelerinde değişiklik yapılmasına dair teklifler, mahiyetleri itibarıyla uygun görüldüğü halde, yürütme organının görev sorumluluğu ve konuların uzmanlık gerektirmesi nedeniyle benimsenmemiştir.

İçtüzüğün 72 ve 73 ncü maddelerinde değişiklik yapılmasına dair teklif, uygun görülmiyerek benimsenmemiştir.

İçtüzüğün 74 ncü maddesinde değişiklik yapılmasına dair teklif, maddeye esas kanunların görüşülmesi müessesesinin mahiyeti itibarıyla benimsenmemiştir.

İçtüzüğün 125 nci maddesine yeni bir fıkra eklenmesine dair teklif, maddeye esas soru müessesesinin mahiyetine ve son sözün üyeye aid olduğu şeklindeki Parlâmento geleneğine uygun düşmeyeceği mülâhazasıyla benimsenmemiştir.

Tüzük teklifi, tekniğe uygun hazırlanmamış olduğu için, kabul edilen esaslar dâhilinde, tekniğe uygun olarak yeniden düzenlenmiştir.

Genel Kurulun tasviplerine arz olunmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile sunulur.

Bu teklifte Başkan ve Sözcü
Kastamonu

14 ncü maddede çekinirim
A. N. Tuna

Kâtip

Tokat

8 ve 11 nci maddelere muhalifim
muhalafet şerhi eklidir
Z. Betül

Balıkesir

13 ncü maddede muhalifim
N. Demirel

Çankırı

14 ncü maddede muhalifim
G. Titrek

Hatay

M. Delivelî

İstanbul

8 ve 11 nci maddelere muhalifim
muhalafet şerhim eklidir.
E. Özden

Sakarya

13 ncü maddede muhalifim
M. Tırlı

Tekirdağ

8 nci maddeye muhalif, itâ âmir-
liği başkanvekillerine verilmesi
reyindeyim,
H. Mumcuoğlu

Muhalefet şerhi

Anayasamız, Başkanlık Divanının tarafsız olarak çalışması amacını gütmektedir. Başkanlık Divanına siyasi partilerin kuvvetleri oranında katılmaları, Başkanlık için siyasi parti gruplarının aday gösterememeleri, Başkanın oy kullanmaması, Başkan ve Başkanvekillerinin üyesi oldukları siyasi partilerin ve grupların T. B. M. M. içinde ve dışındaki faaliyetlerine katılamamaları bu amacın gerçekleştirilmesi için konulmuş hükümlerdir.

Başkan, ita âmiridir. Cumhuriyet Senatosu Başkanı Cumhurbaşkanlığına vekillik etme yetkisine de sahiptir.

Birleşimde görüşmeleri idare etme yetkisine sahip bulunan Başkan ve Başkanvekilleri ile idareci ve kâtip üyelerin görevlerini, mahiyet ve ehemmiyetleri bakımından, eşit saymaya imkân yoktur.

183 üyeden kurulu Cumhuriyet Senatosunda 99 üyesi bulunan A. P. grubunun, 13 üyeden kurulu Başkanlık Divanında da 7 üye bulundurmak suretiyle oy çokluğuna sahibolması gerektiği düşüncesi, yukarıda arz edilen sebeplerle, Anayasamızın amacına aykırı düşer.

Bundan ötürü, söylenilen düşünceyi gerçekleştirmek için, İktüzüğün 8 nci maddesinde yapılan değişikliğe muhalifiz.

Cari, mûtat ve miktar itibariyle küçük harcamalara ait işlemlerde de ita âmirliği yapmanın Cumhuriyet Senatosu Başkanını devamlı olarak ve çok meşgul ettiğini müşahade etmekteyiz. Bu sebeple, Başkanın koyacağı sınırlar içinde ita âmirliği yetkisinin Başkanlık Divanının diğer üyelerine de verilmesi uygundur. Ancak, yetkilendirilecek Başkanlık Divanı üyelerini, idareci üyeler yerine Başkanvekilleri olmasının daha uygun düşeceği kanısındayız ve İktüzüğün 11 nci maddesinde yapılan değişikliğin bu kanımıza aykırı olan kısmına da muhalif bulunuyoruz.

Tokat
Z. Betül

Tekirdağ
H. Mumcuoğlu

İstanbul
E. Özden

ANAYASA VE ADALET KOMİSYONUNUN KABUL ETTİĞİ METİN

Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü'nün bazı maddelerinde değişiklik yapılmasına dair İçtüzük

MADDE 1. — Cumhuriyet Senatosu içtüzüğü'nün 8 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir :

Siyasi grupların oranları

Madde 8. — Cumhuriyet Senatosu Başkanı, toplantı yılının bitmesinden önceki bir hafta içinde, Danışma Kurulunu toplar.

A) Bu toplantıda :

1. Siyasi parti gruplarının, tabii üyelerin ve Cumhurbaşkanınca seçilen üyelerin ve geriye kalanların Cumhuriyet Senatosu üye tamsayısı içindeki yüzde oranları ve kendilerine düşecek üye miktarı ayrı ayrı tesbit edilir.

2. Başkanlık Divanındaki görev yerlerinin ayırımı aşağıdaki şekilde olur.

a) Yüzde oranı en yüksek olana bir başkanvekilliği ayrılarak oranından % 33,3 düşülür. Geriye kalan rakam ile diğer oranlar mukayese edilerek iki Başkanvekilliği de en yüksek oranı olanlara sıra ile tahsis olunur.

b) İdare Âmirliklerinin taksimi, (a) bendindeki esaslara göre ayrılır.

c) Divan Kâtiplikleri de: Siyasi parti gruplarının, tabii üyelerin Cumhurbaşkanınca seçilen üyelerin ve geriye kalanların kuvvet oranlarını ve kendilerine düşecek üye miktarını dolduracak şekilde tahsis olunur. Siyasi parti gruplarının önce hakkı mahfuzdur.

Cumhuriyet Senatosu Başkanı her hangi bir siyasi parti üyesi ise o partiye düşecek üye miktarında hesaba katılır.

Görev yerlerinin muvafakatle değiştirilmesi mümkündür.

Yukardaki esaslara göre hazırlanacak dağıtım cetveli Genel Kurulun gündemine alınır.

B) Genel Kurulda, dağıtım cetveli üzerinde Danışma Kurulu adına bir sözcü ile gruplar adına birer sözcü, onar dakikayı aşmamak üzere, birer defa konuşurlar. Bu konuşmalardan sonra, dağıtım cetveli Genel Kurulun oyuna sunulur.

C) Genel Kurulca tasvibedilen dağıtım cetveli esas tutularak Başkanlık Divanı seçimlerine geçilir.

MADDE 2. — Cumhuriyet Senatosu içtüzüğü'nün 11 nci maddesine aşağıdaki fıkra eklenmiştir.

9. Başkanın tesbit edeceği yetki hudutları içinde verile emirlerini imzalamak.

MADDE 3. — Cumhuriyet Senatosu içtüzüğü'nün 120 nci maddesine aşağıdaki fıkra eklenmiştir :

Tatil aylarında üyeler tarafından verilen yazılı soruların tutanak dergisine derci tatil sonuna bırakılır.

MADDE 4. — Bu içtüzük kabulü tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 5. — Bu içtüzüğü Cumhuriyet Senatosu yürütür.

Cumhuriyet Senatosu Çanakkale Üyesi Nahit Altan'ın, Cumhuriyet Senatosu İktüzüğünün 5 nci maddesinin 3 ncü ve 4 ncü cümlelerinin kaldırılması ve 8 nci maddesinin matlabının ve (A) fıkrasının 1 nci, 2 nci ve 3 ncü bendleriyle (B) fıkrasının değiştirilmesi hakkında İktüzük teklifi ile Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mehmet Ünaldı'nın, Cumhuriyet Senatosu İktüzüğünün 5, 8, 11, 13, 14, 15, 17, 54, 56, 59, 60, 72, 73, 74, 120 ve 125 nci maddelerinin değiştirilmesine dair İktüzük teklifi ve Anayasa ve Adalet Komisyonu raporları (2/211; 2/255)

19 . 4 . 1967

CUMHURİYET SENATOSU BAŞKANLIĞINA

Cumhuriyet Senatosu İktüzüğünün 5 nci maddesinin 3 ncü ve 4 ncü cümlelerinin kaldırılması ve 8 nci maddenin matlabının ve (A) fıkrasının 1 nci, 2 nci ve 3 ncü bendleriyle (B) fıkrasının değiştirilmesi hakkındaki teklifimi, gerekçesiyle birlikte, ilişik olarak sunuyorum.

Gereğinin yapılmasını saygılarımla rica ederim.

Cumhuriyet Senatosu
Çanakkale Senatörü
Nahit Altan

GEREKÇE

Anayasanın 84 ncü maddesi Meclislerin Başkanlık Divanları, o Meclislerin Siyasi Parti gruplarının kuvvetleri ölçüsünde divana katılmalarını sağlayacak şekilde kurulur emredici hükmünü vaz'etmekle Başkanlık Divanının teşkilinde seçilme hakkını munhasıran ve tahdidî olarak siyasi parti gruplarına tanımıştır.

Mezkûr maddeye göre Başkanlık Divanına siyasi parti grupuna dâhil olmıyan üyelerin seçilemeyeceği aşikâr olduğundan, İktüzüğün siyasi parti grupuna dâhil olmıyanların Başkanlık Divanına seçilmelerine sarahaten veya zimnen cevaz veren maddeleri Anayasaya aykırı düşmektedir.

Keza, Cumhuriyet Senatosu İktüzüğünün, Başkanlık Divanı, Anayasanın 84 ncü maddesi hükümlerine göre kurulur emredici hükmüne de mevzuubahis maddeler tezat teşkil etmektedir.

Anayasa vâzı, siyasi parti gruplarından başka gruplar üyelerinin de Başkanlık Divanında vazife almalarını isteseydi, Cumhuriyet Senatosunun teşkilini gösterir maddeler, 84 ncü maddeden evvel tedvin edildiğine göre, onların da Başkanlık Divanına girebilmelerini temin için 84 ncü maddede siyasi parti grupları «demez» (Meclislerdeki grupları) ibaresini yazar ve bu şekilde onlara da bir hak tanırdı.

Anayasanın 84 ve 85 nci maddesinin bu şekilde tedvininden maksat, her halükârda Meclislerin idaresinde seçimlerle bir siyasi partiden gelen ve en az on üyeye sahip parti üyelerinin rol oynamasıdır.

Zira siyasi parti mensuplarının memleketin idaresinde müşterek bir fikirleri olduğu ve parti programını esas almak mecburiyetinde bulunduğu düşüncesinden hareket etmiş, hiçbir siyasi partiye mensubolmayan, seçimle gelmemiş bulunan üyelerin, sabit ve millete vadedilmiş bir programları olmadığını, müşterek hareket etmek mecburiyetinde bulunmadıklarını ve C. Senatosuna giriş sebep ve mesnetlerinin de bunu icabettirdiğini nazarı itibara alarak bu hükmü vaz'etmiştir.

Esasen 84 nci madde yasama organlarının her iki kanadı için umumi bir hüküm koymuştur. Millet Meclisi için siyasi parti grupları dışında bir grup Anayasaya göre olamaz.

Anayasa Cumhuriyet Senatosu için Millet Meclisinden ayrı bir istisnai hükümler icabettiği yerlerde bunu sarahaten zikretmiştir.

70 nci maddeye göre teşkil edilen C. Senatosundaki siyasi parti gruplarından başka teşekkül edecek gruplara da Başkanlık Divanına seçilme hakkı tanınsaydı, istisnai bir hüküm vaz'ederdi. Anayasanın hiçbir maddesinde buna sarahaten veya zımnen cevaz everen bir hüküm yoktur.

Anayasa hükümleri katî, kesin ve bağlayıcı olduğu halde C. Senatosu İçtüzüğü'nün 5 nci maddesinin 3 nci ve 4 nci cümleleri ile 8 nci maddenin matlabı ve (A) fıkrasının 1 nci, 3 nci bendleri ve (B) fıkrası Anayasanın lâfzına ve ruhuna tamamen aykırı hükümleri ihtiva ettiğinden 5 nci maddenin 3 nci ve 4 nci cümlelerinin kaldırılması ve 8 nci maddenin matlabının ve (A) fıkrasının 1 nci, 3 nci bendleri ile (B) fıkrasının tadili zarureti Anayasa hükümlerinden doğmaktadır.

İÇTÜZÜK TEKLİFİ

Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü'nün 5 nci maddesinin 3 nci ve 4 nci cümlelerinin kaldırılması ve 8 nci maddenin matlabının ve (A) fıkrasının 1 nci, 2 nci ve 3 nci bendleriyle (B) fıkrasının tadiline dair İçtüzük.

MADDE 1. — Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü'nün 5 nci maddesinin «Bir siyasi parti kontenjanına dâhil olmaksızın Başkanlık Divanına seçilmiş olan üye, her hangi bir siyasi partiye girdiği takdirde Divandaki görevinden 15 gün içinde çekilmek zorundadır. Aksi takdirde çekilmiş sayılır» kısmı kaldırılmıştır.

MADDE 2. — Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü'nün 8 nci maddesinin matlabı ve metni aşağıdaki şekilde tadil edilmiştir.

Siyasi parti gruplarının oranı

Madde 8. — Cumhuriyet Senatosu Başkanı toplantı yılının bitmesinden önceki bir hafta içinde Danışma Kurulunu toplar.

A) Bu toplantıda;

1. Başkanlık Divanının teşkili için, siyasi parti gruplarının, bu grupların Cumhuriyet Senatosundaki üyeleri yekûnuna yüzde oranları tesbit edilir.

2. Başkanlık Divanındaki yerler, görev ve yetkileri bakımından, Başkan için yüzde 19, Başkanvekillerinin her biri için yüzde 9, kâtip ve idareci üyelerin her biri için yüzde 6 şar puvan itibar olunur.

3. Başkan, başkanvekilleri, kâtip ve idareci üyeleri için, siyasi parti gruplarının, bu gruplar üyelerinin tamsayısına oranlarının büyüklük sırasına göre dağıtım cetveli düzenlenir ve Genel Kurulun gündemine alınır.

B) Genel Kurulda, dağıtım cetveli üzerinde Danışma Kurulu adına bir sözcü ile siyasi parti grupları adına birer sözcü, onar dakikayı aşmamak üzere birer defa konuşurlar. Bu konuşmalardan sonra dağıtım cetveli Genel Kurulun oyuna sunulur.

C) Genel Kurulca tasvibedilen dağıtım cetveli esas tutularak Başkanlık Divanı seçimlerine geçilir.

MADDE 3. — Bu İktüzük tadili kabulü tarihinden itibaren yürürlüğe girer.

MADDE 4. — İşbu İktüzük hükümlerini Cumhuriyet Senatosu yürütür.

CUMHURİYET SENATOSU BAŞKANLIĞINA

İktüzüğümüzün 5, 8, 11, 13, 14, 15, 17, 54, 56, 59, 60, 72, 73, 74, 120, 125 nei maddelerinin değiştirilmesine ait gerekçesiyle birlikte ilişikte sunulan teklifin gerekli işleme tabi tutulmasını saygı ile arz ederim.

Mehmet Ünal
Adana Senatörü

G E R E K Ç E

Cumhuriyet Senatosu İktüzüğünün bugüne kadar devam edegelen tatbikatında tesbit edilen aksak taraflarla noksanlıkların ve bilhassa Anayasamıza uymıyan tarafların düzeltilmesi icabetmektedir. Daha uygun bir tatbikati sağhyabilmek için İktüzüğümüzün 5, 8, 11, 13, 14, 15, 17, 54, 56, 59, 60, 72, 73, 74, 120, 125 nei maddelerinin ıslahı düşünülerek işbu, tadil teklifi sunulmuştur.

Maddelerin Gerekçesi

Madde 5. — Sık sık değişen siyasi parti oranlarına göre Divanda sık sık değişiklik yapılması ve Yüksek Umumi Heyeti sık sık seçime götürmeyi önlemek için böyle bir fıkranın maddeye eklenmesine lüzum görülmüştür.

Madde 8. — Bu madde Tüzüğün, Anayasanın 84 neü maddesine uydurulması için yeniden kalemeye alınmıştır.

Madde 11. — Cumhuriyet Senatosu Başkanının âmiri itahik dolayısıyla çok küçük mebalige dahi imza koymak durumuna düşürülmüş olmasını önlemek için bâzi tediyelerin âmiri itahığın idareci üyelerden her hangi birine verilebilmelerini temin için bu fıkra ilâve edilmiştir.

Madde 13. — Bu maddede değişikliği ile danışma kurulunun Anayasaya uygun kurulması ve bir de işlemiyen tarafların işler hale getirilmesi sağlanmıştır.

Madde 14. — Dernek karar gibi grup kurulamayacağı için bu fıkra kaldırılmıştır.

Madde 15. — Yukarıki maddeye uydurulmak için kaldırılmıştır.

Madde 17. — Münferit boşalmalar da gizli oyla yapılacak olursa çok kere gündemin tatbiki güçleşmektedir. Bu gibi hallerde işari oyla yapılmasına ait teamül de vardır. Bu teamülü tüzük hükmüne çevirmek için bu fıkra eklenmiştir.

Madde 54. — Gündem dışı konuları diğer denetleme usullerinden ayırmak ve gündem tatbikatını siyanet için eklenmiştir.

Madde 56. — Bir kanun tasarı veya teklifinin tümü müzakere edilirken gruplar o tasarı veya teklifin maddeleri de dâhil her hususu hakkında görüşlerini zamanla mukayyedolmamak şartıyla arz ve izah ettikleri için, aynı zamanda bir hakkın suiistimalini de önlemek kasdıyle bu ibare eklenmiştir.

Madde 59 ve 60. — Bu maddelerle siyasî kürsünün haysiyet ve mehabeti korunmuş ve memurların siyasilere karşı karşıya getirilmesi önlenmiştir.

Madde 72. — Maddenin ölü olan kısmı maddeden çıkarılmıştır.

Madde 73. — Maddeye vuzuh vermek için ilâve yapılmıştır.

Madde 74. — Madde tatbikata uydurulmuştur.

Madde 120. — Tatil aylarında da üyelere yazılı soru sorma imkânı vermek için bu fıkra eklenmiştir.

Madde 125. — Sözlü soru müessesesini karşılıklı söz düellosu haline getirmemek ve müesseseyi hudutlandırmak için bu fıkra eklenmiştir.

Madde — 5

İçtüzüğün 5 ne maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir :

Madde 5. — Cumhuriyet Senatosu Başkanlık Divanına bir siyasi partinin adayı olarak seçilen üye mensubolduğu partiden ayrılır yahut çıkarılırsa Divandaki görevinden 15 gün içinde çekilmek zorundadır. Aksi halde çekilmiş sayılır.

Bir siyasi partinin yıl içinde oranı değişir ve bu değişiklik yalnız bir aded idare âmirliğine veya Divan Kâtipliğine tesir edecek mahiyet taşırsa bir yıllık müddet için yapılmış olan seçimler yenilenmez.

Madde — 8

Cumhuriyet Senatosu Başkanı toplantı yılının bitmesinden önceki bir hafta içinde danışma kurulunu toplar.

A) Bu toplantıda :

1. Danışma kurulunda temsil edilen siyasi parti gruplarının seçimle gelen üye tamsayısındaki yüzde oranları tesbit edilir.

2. Başkanlık Divanındaki yerler, görev ve yetkileri bakımından, başkanvekillerinin her biri için 150 de 20, idareci üyelerin her biri için 150 de 12, kâtip üyelerin her biri için 150 de 9 puan itibar olunur.

3. Başkanvekilleri, idareci üyeler ve kâtip üyeler için grupların Cumhuriyet Senatosu üye tamsayısına oranlarının büyüklük sırasına göre dağıtım cetveli düzenlenir ve Genel Kurulun gündemine alınır.

B) Genel Kurulda, dağıtım cetveli üzerinde danışma kurulu adına bir sözeü ile gruplar adına birer sözeü onar dakikayı aşmamak üzere, birer defa konuşurlar. Bu konuşmalardan sonra, dağıtım cetveli genel kurulun oyuna sunulur.

C) Genel Kurulca tasvibedilen dağıtım cetveli esas tutularak Başkanlık Divanı seçimlerine geçilir.

Madde — 11

11 ne maddeye aşağıdaki fıkra eklenmiştir :

9. Başkanın vereceği yetki hudutları içinde ita emirlerini imzalamak.

Madde — 13

13 neü maddenin (C) bendi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir :

C) Lüzumlu görülen sair hususları görüşüp kararlaştırmak ve Başkanlık Divanı ile birlikte toplanmak üzere Cumhuriyet Senatosunda bulunan siyasi parti grupları temsilcilerinin katılacağı bir Danışma Kurulu teşkil eder.

Bu Kurul Cumhuriyet Senatosu Başkanının veya bulunmadığı zamanlarda Başkanvekillerinden birinin başkanlığında toplantı yılının bitmesinden ve başlamasından bir hafta önce mutlaka, sair zamanlarda Başkanın ihtiyaç gördüğü hallerde toplanır.

Danışma Kurulunca alınan kararlar Divanın sunuşları sırasında Genel Kurula teklif olarak arz edilir.

Madde — 14

14 neü maddenin 2 ne fıkrası kaldırılmıştır.

Madde — 15

15 neı maddenin 2 neı fıkrası kaldırılmıştır.

Madde — 17

17 neı maddeye aşağıdaki fıkra eklenmiştir :
Yıl içinde komisyonlarda boşalan yerlere üye seçimi işari oyla yapılabilir.

Madde — 54

54 neı maddeye 2 neı fıkra olarak aşağıdaki fıkra eklenmiştir :
«Tabii âfetler gibi gayrimelhuz hadiseler ve birkaç gün içerisinde aktüalitesini kaybedecek konular dışında gündem dışı söz istenemez.»

Madde — 56

56 neı maddenin 2 neı fıkrasına aşağıdaki ibare eklenmiştir :
Kanun tasarı ve tekliflerinin maddeleri üzerinde grup adına görüşme yapılamaz.

Madde — 59

3 neı satırdaki (veya) kelimesinden sonra (o bakanlığın müsteşarı) şeklinde değışecek.
9 neı satırdaki (yahut) kelimesinden sonra (onun namına müsteşarının bulunması şarttır)
Bulunmazlarsa görüşme bir defaya mahsus olmak üzere gelecek toplantıya bırakılır. Müsteşarın kürsüye daveti müebir sebeple mümkündür.
Son fıkra. (bakanlar veya Hükümet adına gönderilen müsteşarlar yukardaki hükümler uyarınca Komisyon Başkan ve sözcülerinden önce ve sıraya tabi olmaksızın söz istiyebilirler.)

Madde — 60

Bakanlar adına Genel Kurulla Başkanın lüzum gördüğü hallerde bilgi vermek için gönderilecek birinci derecedeki daire başkanları bakanlıklarından her veyahut yalnız bir iş için bilgi vermeye yetkili olduğuna dair Başkanlığa yazılmış belgeyi yanlarında bulundurlar.
Bu belge görüşmelerden önce Başkanlığa verilir.
Başkan gelen zatın hangi bakanlık namına söz söyleyeceğini Genel Kurula bildirir.
Sayıştay Başkanı gerekirse Cumhuriyet Senatosunda açıklamada bulunabilir.

Madde — 72

Bir tasarı veya teklifin görüşülmesine sıra gelince, Başkan gerdekçenin okunmasına lüzum olup olmadığını Genel Kurulun oyuna sunar, Kurul lüzum görürse aynen okunur.

Madde — 73

Baş tarafta (Başkan) kelimesinden sonra (kanun) kelimesinin eklenmesi lâzımdır.

Madde — 74

Aşağıdaki fıkra eklenmiştir :
(Parti grupları adına söz isteminde bulunulduğu takdirde (10) ar dakika söz verilir.

Madde — 120

Maddeye aşağıdaki fıkra eklenmiştir :
Tatil aylarında üyeler tarafından verilen yazılı soruların ve cevapların tutanak dergisine dereci tatil sonuna bırakılır ve cevap süresi yukardaki fıkrada gösterilen süreyi aşabilir.

Maddeye aşağıdaki fıkra eklenmiştir :

(Soru sahibi düşüncelerini bildirme hakkını ancak iki defa kullanabilir)

Anayasa ve Adalet Komisyonu raporu

(I)

Cumhuriyet Senatosu

Anayasa ve Adalet

Komisyonu Raporu

Esas No. : 2/211, 2/255

Karar No. : 29

2 . 4 . 1969

Yüksek Başkanlığa

Komisyonumuza ayrı tarihlerde havale edilen Cumhuriyet Senatosu Çanakale Üyesi Nalıt Altan'ın İçtüzüğü'nün 5 nci maddesinin 3 ncu ve 4 ncu cümlelerinin kaldırılması ve 8 nci maddenin matlahının ve (A) fıkrasının 1 nci, 2 nci ve 3 ncu bendleriyle (B) fıkrasının değiştirilmesi hakkındaki tüzük teklifi ile Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mehmet Ünal'dının İçtüzüğü'nün 5, 8, 11, 13, 14, 15, 17, 54, 56, 59, 60, 72, 73, 74, 120 ve 125 maddelerinin değiştirilmesine dair tüzük teklifi Komisyonumuzun 2 Nisan 1969 tarihli toplantısında birleştirilerek tetkik ve müzakere olundu.

I - Birleştirilerek müzakere konusu yapılan tüzük teklifinin, Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü'nün 5, 8 ve 14 ncu maddelerinde öngördüğü değişiklik, siyasi parti grubu mensubu olmayan Cumhuriyet Senatosu üyelerinin Başkanlık Divanına seçilmemeleri ve grup kuramamalarıdır.

Anayasanın 70 nci maddesinde Cumhuriyet Senatosunun, genel oyla seçilen yüz elli üye ile Cumhurbaşkanınca seçilen on beş üyeden kurulu olduğu; 13 Aralık 1960 tarih ve 157 sayılı Kanunun altında imzaları bulunan Millî Birlik Komitesi Başkanı ve üyeleri ile eski Cumhurbaşkanlarımızın da Cumhuriyet Senatosunun tabii üyesi oldukları belirtilmiştir.

Görülüyor ki, Cumhuriyet Senatosunda başlıca iki grup üye vardır ve bunlardan birinci grup seçime gelenler; diğeri ise tabii üyelerdir.

Seçime gelen üyeler de iki ayrı gruptan teşekkül etmekte olup birinci grup genel oyla seçilenler, diğeri ise Cumhurbaşkanınca seçilenlerdir.

Tabii üyeler de iki ayrı gruptan teşekkül etmekte olup, birinci grup 13 Aralık 1960 tarihli ve 157 sayılı Kanunun altında adları bulunan Millî Birlik Komitesi Başkanı ve üyeleri; diğeri ise eski Cumhurbaşkanlarıdır.

Cumhuriyet Senatosunun SUI GENERIS teşekkül tarzının bir sonucu olarak Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü'nde de kendisine has özel hükümler ihtiva etmesi normalin kaçınılmaz bir neticesidir.

Anayasanın 84 ncu maddesinin 1 nci fıkrasında Meclislerin - Cumhuriyet Senatosunun - Başkanlık Divanlarının; o Meclislerdeki - Cumhuriyet Senatosundaki - siyasi parti gruplarının kuvvetleri ölçüsünde divana katılmalarını sağlayacak şekilde kurulur.» Hükümünü ihtiva etmektedir.

Bu metni tahlil ettiğimiz zaman iki unsuru görmekteyiz.

1. Siyasi parti grupları Başkanlık Divanına muhakkak katılacaktır.

2. Siyasi partilerin Başkanlık Divanındaki üye sayısı kuvvetleri oranında olacaktır.

Anayasa metni, Başkanlık Divanlarının siyasi parti gruplarından kurulacağını değil, siyasi parti gruplarının katılacağını öngörmektedir. İkinci unsuru tahlil ettiğimiz zaman birinci unsurun mânası daha iyi anlaşılacaktır. 183 üyeli Cumhuriyet Senatosunda 99 üyeli Adalet Partisi, 35 üyeli C. H. P. si, 11 üyeli Güven Partisi grupları bulunmaktadır. Başkanlık Divan-

nımızın üye sayısı 13'dür. 183 de 99 üyesi olan Adalet Partisinin 13 üyeden 7'sini alması lâzımdır. Halk Partisi aynı tesbit gereğince 183 ve 35 üyesi olduğuna göre 13'de 2,4 üyesinin olması, Güven Partisinin de 183 de 11 üyesi olduğuna göre 13'de 0,7 üyesi olması lâzımgelir.

Partilerin hissesine düşen üye yekûnunu aldığımız zaman 10 a baliğ olmaktadır. Üç üyelik artmaktadır. Partilere bunu dağıttığımız takdirde Anayasa metnine muhalif olarak kuvvetleri oranından fazla üye ile temsil edilmeleri lâzımgelcektir. İşte bu artan üyelikler siyasi parti gruplarından gayri üyelerin hissesine düşen miktardır.

Madde metninde yer alan - Siyasi parti grupları - kavramı nedeniyle Cumhuriyet Senatosu Başkanlık Divanına munhasıran siyasi parti grubu mensubu olan üyelerin seçilebileceğini ileri sürmek Cumhuriyet Senatosunun yukarıda arz edilen nev'i şahsına munhasır bünyesini nazara almak neticesini doğurabileceği gibi kanun yapma faaliyetine katılan, teşrii denetim görevini ifa eden bir grup Cumhuriyet Senatosu üyesinin bu görevleriyle bağdaşamayacak bir duruma getirmeleri sonucunu doğuracak ve Anayasada yasaklayıcı bir hüküm bulunmaması sebebiyle de Anayasaca verilmiş bir hakkın ve yüklenilmiş bir görevin yerine getirilmesi engellenecektir.

Anayasamız esâs itibariyle, Anayasa hukuku terminolojisindeki ifadesiyle bir tepki Anayasası niteliğindedir. Anayasa vazı yasama meclislerinin faaliyetlerinin tarafsızlıkla yönetimini zaruri telâkki etmiş ve bunu gerçekleştirmek üzere de esaslı müeyyideler getirmiştir. Anayasamızın 56 nci maddesinin son fıkrasında açıklıkla ifade edildiği üzere siyasi partiler demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır. 56 nci maddede bu temel ilkeyi vaz'eden Anayasa kurucu 84 ncü maddede de siyasi partilerin temsil olundukları yasama meclislerinin faaliyetlerine mutlâka katılmalarını ve bu faaliyetleri denetlemelerini zaruri görmüştür. Bu zaruret sonucunda da söz konusu maddede yasama meclislerinin yönetimini sağlayacak olan başkanlık divanlarına kuvvetleri oranında katılmalarını «Meclislerin başkanlık divanları o Meclisteki siyasi parti gruplarının kuvvetleri ölçüsünde Divana katılmalarını sağlayacak şekilde kurulur.» ifadesiyle mutlak bir teminat altına almıştır. Yani madde metninde yer alan «siyasi parti grupları» kavramı bu teminatın gerçekleştirilmesini sağlamak üzere kullanılmış olup; siyasi parti grubu mensubu olmayan üyelerin Başkanlık Divanına seçilmelerine engel olucu bir hüküm değildir.

Kaldı ki, siyasi parti grubu mensubu olmayan üyelerin Başkanlık Divanına seçilmelerinin engellenmesi halinde Başkanlık Divanının teşekkül tarzı itibariyle Cumhuriyet Senatosunda temsil olunan siyasi parti gruplarının Başkanlık Divanına katılma oranlarına dair Anayasa hükmü de zedelenecek ve sözü edilen siyasi parti grupları Başkanlık Divanına, Cumhuriyet Senatosundaki kuvvetleri ölçüsünün üstünde bir oranla katılacaklardır ki, bunun da Anayasanın emrettiği prensibe aykırı olduğu açıktır.

Nitekim Cumhuriyet Senatosu İctüzüğünün yapıldığı tarihte de bu konu arız ve amik müzakere edilmiş ve üniversitelerimizin yetkili Anayasa hukuku kürsülerinden celbedilen bilimsel mütalâalar sonucunda Cumhuriyet Senatosu tarafından, siyasi parti grubu mensubu olmayan üyelerin de Başkanlık Divanına seçilebilecekleri hususu karar altına alınmış ve İctüzüğün ilgili hükümleri böylece tedvin ve kabul olunmuştu.

Yukarıda arz edilen gerekçelerle İctüzükte değişiklik yapılarak Başkanlık Divanına munhasıran siyasi parti grubu mensubu üyelerin seçilmesini ve siyasi parti grubu mensubu olmayan üyelerin Başkanlık Divanında görev almalarını engelleyen teklif metinleri komisyonumuzca Anayasaya uygun görülmiyerek benimsenmemiştir.

Anayasamızın 85 nci maddesinin birinci fıkrasında «Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Meclisler - Cumhuriyet Senatosu - çalışmalarını kendi yaptıkları İctüzük hükümlerine göre yürütürler» hükmünü ihtiva etmekte ve ikinci fıkrasında da İctüzük hükümlerinin meclislerde - Cumhuriyet Senatosunda - temsil olunan siyasi parti gruplarının, meclislerin - Cumhuriyet Senatosunun - bütün faaliyetlerine kuvvetleri oranında katılmalarını sağlayacak yolda düzenleneceğini emretmek-

tedir. Yine aynı fıkra hükmünde siyasi parti gruplarının da en az on üyeden meydana geleceği belirtilmektedir.

Tüzük teklifinde, yukarda sözü edilen madde metnindeki «Siyasi parti grupları» kavramı nedeniyle grupların ancak Cumhuriyet Senatosunda temsil olunan ve üye sayısı on üye yahut daha yukarısı bulunan siyasi partilere aida olabileceği öngörülmektedir.

Anayasanın 85 nci maddesinde yer alan «Siyasi parti grupları» kavramının sözü edilen 85 nci maddenin tedvin şekli itibariyle çift meclisli Parlâmentomuzun tümüne aida olması sebebiyle Cumhuriyet Senatosundaki farklı mensüplere sahip üyelikleri ayrıca ele alıp bunlar hakkında bir düzenlemeye girilmediği ve bunlara ait hususların tüzüklerde yer alması gerektiğinin öngörüldüğü anlaşılmaktadır.

Yukarda Başkanlık Divanına katılma hakkındaki mülâhazalarımız arasında ifade edildiği üzere Anayasamızın 56 nci maddesinde siyasal partileri, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurları olarak kabul etmiş ve bu temel ilkeye uygun olarak da siyasal partilerin temsil edildikleri yasama meclislerinde, bu meclislerin, bütün faaliyetlerine kuvvetleri oranında katılmalarını öngörmüş ve yasama meclislerinin içtüzüklerinin de bu yolda düzenlenmesini emretmiştir.

Bu hüküm de esas itibariyle Anayasamızın bir tepki Anayasası karakteri taşımasının bir sonucu olup, siyasal partilerin temsil oldukları yasama meclisindeki grupları marifetiyle o yasama meclisinin bütün faaliyetlerine katılabilemelerini teminat altına alıcı niteliktedir.

Bizatihi kendileri gruplar üzerine müesses olan demokratik rejimler parlâmentolarında, parlömanter faaliyetlerin siyasal gruplar düzeni içinde yürütülmesine dair bir gelenek de teessüs etmiştir.

Anayasamızda siyasi parti grubu mensubu olmayan üyelerin; hususi, mahallî veya meslekî menfaatleri savunma dışında bir araya gelerek, birlikte davranışta bulunmalarını engelliyen bir hükmün yer almadığına göre, söz konusu üyelerin Anayasamızın munhasıran siyasi parti gruplarına tanıdığı haklara (Anayasamızın 149 ncu maddesinde Anayasa Mahkemesinde iptal dâvası açmaya yetkililer belirtilirken.. Türkiye Büyük Millet Meclisinde temsilcisi bulunan siyasi partiler veya bunların meclis grupları.. gösterilmiş ve böylece Anayasamızın munhasıran siyasi parti gruplarına tanıdığı hak ve yetki ifade edilmiştir.) sahibolmaksızın siyasi gruplar teşkil etmeleri Anayasaya aykırılık doğurmayacağı gibi yukarda temas edilen Parlâmento geleneğine de uygun olacaktır.

Kaldı ki, madde metninde yer alan «siyasi parti grupları» kavramının munhasıran siyasal partilere mal edilmesi ve madde hükümlerinin bu yolda anlaşılması halinde, siyasi parti grubu mensubu olmayan üyelerin yasama meclislerinin - Cumhuriyet Senatosunun - hiçbir faaliyetine katılmamaları yahut Cumhuriyet Senatosunun ve komisyonlarının teşekkül tarzı itibariyle bu kurullarda siyasi parti gruplarının kuvvetleri oranı üstünde temsil olunmaları sonucuyla karşılaşılacaktır ki, Anayasa vazınının maksadının her halde bu olmadığı açıktır.

Nitekim Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü'nün yapıldığı tarihte de bu konu ariz ve amik müzakere edilmiş ve üniversitelerimizin yetkili Anayasa hukuku kürsülerinden celbedilen bilimsel mütalâalar sonucunda Cumhuriyet Senatosu tarafından, Anayasamızın munhasıran siyasi parti gruplarına tanıdığı haklar saklı kalmak üzere siyasi parti grubu mensubu olmayan üyelerin de grup karabilmeleri karar altına alınmış ve İçtüzüğü'nün ilgili hükümleri böylece tedvin olunmuştur.

Yukarda arz edilen gerekçelerle komisyonumuz, İçtüzükte değişiklik yapılarak; grup kurma hakkının munhasıran siyasi partilere mal edilmesini öngören teklif metinlerini Anayasaya uygun görmüyerek benimsememiştir.

II - Başkanlık Divanı üyeleri her birinin tek oyu vardır. Yukarda da izah edildiği ve hile her grupun kuvveti oranında temsil olunması lâzımdır.

Başkanlık Divanı üyelerinin her biri için çeşitli puan kabul edildiği takdirde, Divandaki temsil kuvveti oranına göre olmamakta ve Anayasaya muhalif bir durum doğmaktadır. 8 nci madde bu sebeple Anayasaya uygun bir şekle getirilerek gerekli değişiklik yapılmıştır.

İçtüzüğün 11 nci maddesine eklenmesi öngörülen ve Cumhuriyet Senatosu Başkanının vereceği yetki hudutları içinde ita emirlerinin idare âmirleri tarafından imzalanabilmesine dair fıkra teklifi, gerekçesi benimsenmek suretiyle, komisyonumuzca da aynen kabul edilmiştir.

İçtüzüğün 120 nci maddesine eklenmesi öngörülen ve yazılı soru müessesesi vasıtasıyla üyelerin denetim görevini tatil aylarında da devam ettirebilmelerini sağlayıcı fıkra teklifi; İçtüzükteki bir boşluğu dolduracağı mülâhazası ile komisyonumuzca da benimsenmiş; ancak teklif metninde yer alan ve cevap sürelerinin kayda tabi olamayacağına ilişkin kısım, bu Anayasa müessesesinin mahiyeti ile bağdaştırılmadığı için metinden tayılmıştır.

III - Teklif metinlerinde yer alan ve İçtüzüğün 13 ncü maddesiyle kurulan Danışma Kurulunun teşekkül tarzının da yukardaki bölümde Komisyonumuzca benimsenmemiş olduğu ifade edilen esaslara paralel olarak değiştirilmesini öngören 13 ncü madde hakkındaki değişiklik teklifi yukarda arz edilen gerekçelerimiz tahtında esas benimsenmemiş olduğundan uygun görülmemiştir.

İçtüzüğün 14 ncü maddesinin 2 nci fıkrasının kaldırılmasını öngören 14 ncü maddeye ait değişiklik teklifi yukarda gerekçelerle Komisyonumuzca benimsenmemiştir.

İçtüzüğün 15 ncü maddesinin 2 nci fıkrasının kaldırılmasını öngören 15 ncü maddeye ait değişiklik teklifi yukardaki gerekçelerle Komisyonumuzca benimsenmemiştir.

İçtüzüğün 17 ncü maddesine yeni bir fıkra eklenmesine dair teklif seçim müessesesinin hukuk düzenimizde yerleşik «gizli oy» ile yapılması esasına uygun olmadığı nedeniyle benimsenmemiştir.

İçtüzüğün 54 ncü maddesine yeni bir fıkra olmak üzere getirilen teklif, maddeye esas müessesenin mahiyetine uygun düşmeyeceği mülâhazasıyla benimsenmemiştir.

İçtüzüğün 56 ncü maddesine 2 nci fıkra olmak üzere getirilen teklifi kimi kanunların maddeleri üzerinde de grup görüşlerinin açıklanmasına fayda ve zaruret olabileceği mülâhazasıyla benimsenmemiştir.

İçtüzüğün 59 ve 60 ncü maddelerinde değişiklik yapılmasına dair teklifler, mahiyetleri itibarıyla uygun görüldüğü halde, yürütme organının görev sorumluluğu ve konuların uzmanlık gerektirmesi nedeniyle benimsenmemiştir.

İçtüzüğün 72 ve 73 ncü maddelerinde değişiklik yapılmasına dair teklif, uygun görülmiyerek benimsenmemiştir.

İçtüzüğün 74 ncü maddesinde değişiklik yapılmasına dair teklif, maddeye esas kanunların görüşülmesi müessesesinin mahiyeti itibarıyla benimsenmemiştir.

İçtüzüğün 125 ncü maddesine yeni bir fıkra eklenmesine dair teklif, maddeye esas soru müessesesinin mahiyetine ve son sözün üyeye aid olduğu şeklindeki Parlâmento geleneğine uygun düşmeyeceği mülâhazasıyla benimsenmemiştir.

Tüzük teklifi, tekniğe uygun hazırlanmamış olduğu için, kabul edilen esaslar dâhilinde, tekniğe uygun olarak yeniden düzenlenmiştir.

Genel Kurulun tasviplerine arz olunmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile sunulur.

Bu teklifte Başkan ve Sözcü

Kâtip

Kastamonu

Tokat

Balıkesir

14 ncü maddede çekinirim

8 ve 11 ncü maddelere muhalifim

13 ncü maddede muhalifim

A. N. Tuna

muhalefet şerhi eklidir

N. Demirel

Z. Betil

Çankırı

Hatay

İstanbul

14 ncü maddede muhalifim

M. Deliveli

8 ve 11 ncü maddelere muhalifim

G. Titrek

muhalefet şerhim eklidir.

E. Özden

Sakarya

Tekirdağ

13 ncü maddede muhalifim

8 ncü maddeye muhalif, itâ âmir-

M. Tıgla

liği başkanvekillerine verilmesi

reyindeyim.

H. Mumcuoğlu

Muhalefet şerhi

Anayasamız, Başkanlık Divanının tarafsız olarak çalışması amacını gütmektedir. Başkanlık Divanına siyasi partilerin kuvvetleri oranında katılmaları, Başkanlık için siyasi parti gruplarının aday gösterememeleri, Başkanın oy kullanmaması, Başkan ve Başkanvekillerinin üyesi oldukları siyasi partilerin ve grupların T. B. M. M. içinde ve dışındaki faaliyetlerine katılmamaları bu amacın gerçekleştirilmesi için konulmuş hükümlerdir.

Başkan, ita âmiridir. Cumhuriyet Senatosu Başkanı Cumhurbaşkanlığına vekillik etme yetkisine de sahiptir.

Birleşimde görüşmeleri idare etme yetkisine sahip bulunan Başkan ve Başkanvekilleri ile idareci ve kâtip üyelerin görevlerini, mahiyet ve ehemmiyetleri bakımından, eşit saymaya imkân yoktur.

183 üyeden kurulu Cumhuriyet Senatosunda 99 üyesi bulunan A. P. Grubunun, 13 üyeden kurulu Başkanlık Divanında da 7 üye bulundurmak suretiyle oy çokluğuna sahibolması gerektiği düşüncesi, yukarda arz edilen sebeplerle, Anayasamızın amacına aykırı düşer.

Bundan ötürü, söylenilen düşüncüyü gerçekleştirmek için, İktüzüğün 8 nci maddesinde yapılan değişikliğe muhalifiz.

Cari, mûtat ve mîktar itibariyle küçük harcamalara ait işlemlerde de ita âmirliği yapmanın Cumhuriyet Senatosu Başkanını devamlı olarak ve çok meşgul ettiğini müşahede etmekteyiz. Bu sebeple, Başkanın koyacağı sınırlar içinde ita âmirliği yetkisinin Başkanlık Divanının diğer üyelerine de verilmesi uygundur. Ancak, yetkilendirilecek Başkanlık Divanı üyelerini, idareci üyeler yerine Başkanvekilleri olmasının daha uygun düşeceği kanısındayız ve İktüzüğün 11 nci maddesinde yapılan değişikliğin bu kanımıza aykırı olan kısmına da muhalif bulunuyoruz.

Tokat
Z. Betil

Tekirdağ
H. Mumcuoğlu

İstanbul
E. Özden

Anayasa ve Adalet Komisyonu raporu

(II)

Cumhuriyet Senatosu
Anayasa ve Adalet Komisyonu
Esas No. : 2/211 - 2/255
Karar No. : 32

2 . 4 . 1970

Yüksek Başkanlığa

Komisyonumuzun 17 Aralık 1969 tarihinde yeniden teşekkülü dolayısıyla ve tekabül keyfiyeti tezekkür edilmek üzere Genel Kurulca geri gönderilen, Cumhuriyet Senatosu Çanakkale Üyesi Nihat Altan'ın Cumhuriyet Senatosu İktüzüğünün 5 nci maddesinin 3 ncü ve 4 ncü cümlelerinin kaldırılması ve 8 nci maddesinin matlabının ve (A) fıkrasının 1 nci, 2 nci ve 3 ncü bendleriyle (B) fıkrasının değiştirilmesi hakkındaki İktüzük teklifi ile Cumhuriyet Senatosu Adana Üyesi Mehmet Ünal'dının, Cumhuriyet Senatosu İktüzüğünün 5, 8, 11, 13, 14, 15, 17, 54, 56, 59, 60, 72, 73, 74, 120 ve 125 nci maddelerinin değiştirilmesine dair İktüzük teklifinin tevhidten müzakeresi sonucunda tanzim edilen Anayasa ve Adalet Komisyonunun 2 Nisan 1969 tarihli ve Esas 2/11 - 2/255 ve karar

29 sayılı raporu Komisyonumuzun 2 Nisan 1970 tarihli Birleşiminde yeniden tetkik ve müzakere edilerek sözü edilen 2 Nisan 1969 tarihli ve Esas 2/211 - 2/255 ve Karar 29 sayılı raporun benimsenmesi kararlaştırılmıştır.

Genel Kurulun tasviplerine arz olunmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile sunulur.

Başkan Kastamonu <i>A. Nusret Tuna</i>	Sözcü Samsun <i>R. Rendeci</i>	Balıkesir N. Demirel İmzada bulunamadı	Bitlis <i>O. Kürümoğlu</i> Tekirdağ
Gaziantep <i>İ. Tevfik Kurtlar</i>	Konya <i>S. Çumralı</i>	Sakarya <i>M. Tıgılı</i>	H. Mumcuoğlu İmzada bulunamadı
Tabii Üye M. Ataklı İmzada bulunamadı			

ANAYASA VE ADALET KOMİSYONUNUN KABUL ETTİĞİ METİN

Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü'nün bazı maddelerinde değişiklik yapılmasına dair İçtüzük

MADDE 1. — Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü'nün 8 ne maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir :

Siyasi grupların oranları

Madde 8. — Cumhuriyet Senatosu Başkanı, toplantı yılının bitmesinden önceki bir hafta içinde, Danışma Kurulunu toplar.

A) Bu toplantıda :

1. Siyasi parti gruplarının, tabii üyelerin ve Cumhurbaşkanınca seçilen üyelerin ve geriye kalanların Cumhuriyet Senatosu üye tamsayısı içindeki yüzde oranları ve kendilerine düşecek üye miktarı ayrı ayrı tesbit edilir.

2. Başkanlık Divanındaki görev yerlerinin ayrımı aşağıdaki şekilde olur.

a) Yüzde oranı en yüksek olana bir başkanvekilliği ayrılarak oranından % 33,3 düşülür. Geriye kalan rakam ile diğer oranlar mukayese edilerek iki Başkanvekilliği de en yüksek oranı olanlara sıra ile tahsis olunur.

b) İdare Âmirliklerinin taksimi, (a) bendindeki esaslara göre ayrılır.

c) Divan Kâtiplikleri de : Siyasi parti gruplarının, tabii üyelerin, Cumhurbaşkanınca seçilen üyelerin ve geriye kalanların kuvvet oranlarını ve kendilerine düşecek üye miktarını dolduracak şekilde tahsis olunur. Siyasi parti gruplarının önce hakkı mahfuzdur.

Cumhuriyet Senatosu Başkanı her hangi bir siyasi parti üyesi ise o partiye düşecek üye miktarında hesaba katılır.

Görev yerlerinin muvafakatle değiştirilmesi mümkündür.

C. Senatosu (S. Sayısı : 1272 ye ek)

Yukardaki esaslara göre hazırlanacak dağıtım cetveli Genel Kurulun gündemine almır.

B) Genel Kurulda, dağıtım cetveli üzerinde Danışma Kurulu adına bir sözcü ile gruplar adına birer sözcü, onar dakikayı aşmamak üzere, birer defa konuşurlar. Bu konuşmalardan sonra, dağıtım cetveli Genel Kurulun oyuna sunulur.

C) Genel Kurulca tasvibedilen dağıtım cetveli esas tutularak Başkanlık Divanı seçimlerine geçilir.

MADDE 2. — Cumhuriyet Senatosu İktüzüğünün 11 nci maddesine aşağıdaki fıkra eklenmiştir.

9. Başkanın tesbit edeceği yetki hudutları içinde verile emirlerini imzalamak.

MADDE 3. — Cumhuriyet Senatosu İktüzüğünün 120 nci maddesine aşağıdaki fıkra eklenmiştir :

Tatil aylarında üyeler tarafından verilen yazılı soruların tutanak dergisine derci tatil sonuna bırakılır.

MADDE 4. — Bu İktüzük kabulü tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 5. — Bu İktüzüğü Cumhuriyet Senatosu yürütür.

